

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Lysgloben i *Den norske kirke*

Hvordan er den i bruk under gudstjenesten, og
hvordan opplever brukerne sin egen bruk av den?

Lars Egil Jakobsen

Veileder:

dr.theol. Sverre Dag Mogstad

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske Menighetsfakultet, 2014, vår

AVH505: Masteravhandling, 30 ECTS

Studieprogram for Erfaringsbasert master i RLE/Religion og etikk

INNHold

1.00 INNLEDNING	4
1.01 Litt om temaet	4
1.02 Problemstilling og metode	5
1.03 Teoretisk grunnlag	5
1.04 Begrepsavklaring	6
2.00 LYSGLOBEN I <i>DEN NORSKE KIRKE</i>	6
2.01 Lysgloben i den forrige gudstjenesteboken	6
2.02 Lysgloben i dagens gudstjenestebok	6
2.03 Lysgloben i salmeboken	7
3.00 TEORI	8
3.01 Medium	8
3.02 Media	9
3.03 Kjennetegn ved mediering	9
3.04 Mediering – historien bak begrepet	10
3.05 Mediering – sett i historisk lys	11
3.06 Er alt mediert?	11
3.07 Artefakter - materielle og symbolske	12
3.08 Artefakter på ulike nivåer	14
3.09 Egenskaper ved mediert handling	14
3.10 Religiøs læring som medierende prosess	15
3.11 Internt medierte religiøse praksiser	16
3.12 Medierende religiøse artefakter	18
3.13 Symbolenes inntreden	19
3.14 Rite	19
3.15 Læring gjennom deltakelse	26
3.16 Læring og individ	27
3.17 Læring og kunnskap	28
3.18 Kristen kunnskap	28

4.00 METODE	29
4.01 Empirisk feltarbeid	29
4.02 Deltakende observasjon, intervju og dokumentanalyse	29
4.03 Livsverdenintervju og delvis semistrukturerte intervju	29
4.04 Kvalitative intervju	30
4.05 Presentasjon av funn fra feltarbeidet	30
4.06 Funnenes validitet	31
4.07 Spørsmål i feltarbeidet	32
4.08 Spørsmål til ansatte	32
4.09 Spørsmål ved observasjon i forbindelse med gudstjenestene	32
4.10 Spørsmål til brukere av lysgloben	33
5.00 ANALYSE	34
5.01 Presentasjon av kirkene	34
5.02 Intervju med ansatte i menighetene	42
5.03 Deltakende observasjon i forbindelse med gudstjenester	44
5.04 Intervju med brukere av lysgloben	49
6.00 HOVEDFUNN MED DRØFTING	64
6.01 Hovedfunn etter intervjuing av ansatte og deltakende observasjon	64
6.02 Hovedfunn hos brukere av lysgloben	65
7.00 HOVEDFUNN - MØTET MELLOM ANALYSE OG TEORI	67
LITTERATUR	74

1.00 INNLEDNING

1.01 Litt om temaet

Bruken av lys er noe som fascinerer meg. Det er noe fredfullt over lyset som brenner i staken eller ved veden som brenner i peisen. Det er ikke bare for synet det er fint, man kjenner også varmen fra flammen. Det er nok ikke for ingenting at man gjerne tenner et (hvitt) lys etter et dødsfall. Vi husker alle hvordan folk i hopetall spontant tente lys på Slottsplassen etter kong Olavs død 17. januar 1991. Etter denne hendelsen begynte man også å tenne lys ved gravene til sine avdøde. I dag har slik lystenning blitt ganske utbredt, spesielt i forbindelse med allehelgensdag. Vi så også utbredt bruk av spontan lystenning etter massedrapene i regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011. Folk la ned blomster og tente lys på domkirkeplassen ved Oslo domkirke. Denne avhandlingen skal verken ta for seg bruken av lys generelt eller lystenning ved dødsfall. Den skal derimot ta for seg et annet lystenningsfenomen som også er relativt nytt i Norge, i alle fall innenfor lutherske kirker - bruken av lysglobe.

Vi skal ikke lenger tilbake enn til 1980-tallet før lysglobene hadde sin inntreden i kirker innen *Den norske kirke (Dnk)*. Diskusjonen rundt introduksjonen av dette nye fenomenet lot ikke vente på seg. Skeptikere så på dette som en katolsk skikk. I dag er det kanskje mer regelen enn unntaket at man finner lysglobe i norske lutherske kirker, og debatten ser i stor grad ut til å ha stilnet.

Det foreligger fra før forholdsvis lite forskning innenfor emnet. Temaet blir indirekte omhandlet i artikkelen "Fra lærepreken til lysglobe - ny spiritualitet i statskirkelige menigheter på Sørlandet" av Harald Olsen i *Mykere kristendom? - Sørlandsreligion i endring*. Artikkelen bygger på en kvalitativ undersøkelse der samtlige menigheter innen *Den norske kirke* i Agder-fylkene (åttifire menigheter i trettisju prestegjeld) fikk et spørreskjema med åpne spørsmål ut fra indikatorer på åndelig lengsel og endret spiritualitet. Olsen var opptatt av å identifisere tendenser og mulige endringsprosesser. I funnene gis det inntrykk av at det er stor endringsvillighet og åpenhet for utvikling i menighetene. Det uttrykkes interesse for sterkere vektlegging av både ritualer, nye liturgier og symbolhandlinger som tilfredsstillende estetiske behov samt det å gi større rom for stillhet. Samtidig som undersøkelsen viser et mangfold av spiritualitetsformer, har den formen som hatt sin dominerende plass i luthersk

tradisjon - den verbal-rasjonelle formen - fremdeles sin plass. Men undersøkelsen tegner allikevel et mangfoldig åndelig landskap.

1.02 Problemstilling og metode

Jeg ønsker å undersøke hvordan lysgloben er i bruk i lutherske kirker, samt undersøke hvordan brukerne opplever sin egen bruk av den. For å finne svar, skal det gjennomføres empiriske feltstudier knyttet til bruk av lysglobe i forbindelse med gudstjenester i tre utvalgte kirker innen *Den norske kirke* i Kristiansand - *Vågsbygd kirke*, *Lund kirke* og *Kristiansand domkirke*. Jeg kommer til å ta i bruk ulike metoder. For å samle inn data, kommer jeg til å bruke følgende metoder: deltakende observasjon, kvalitativ og delvis semistrukturert livsverdenintervjuing av lysglobebrukere og dokumentanalyse (se på fastsatte ordninger om bruk av lysglobe i gudstjenesten versus praktisk bruk under gudstjenesten). Det at intervjuene er semistrukturerte - at spørsmålene langt på vei er fastlagt på forhånd - hører egentlig hjemme innenfor kvantitativ metode (mer om dette i metodekapittelet - kapittel fire). Spørsmålene består av både fakta- og meningsspørsmål. Resultatene vil bli presentert i en bekjennende sjanger og i en litterær form med normalt språk, men også etter antall. Som et resultat av metodevalg, vil resultatene gå i dybden. Erfaringer og opplevelser vil stå sentralt i intervjuingen av lysglobebrukerne (mer om metode i metodekapittelet - kapittel fire).

1.03 Teoretisk grunnlag

Det teoretiske grunnlaget bygger på et sosiokulturelt læringssyn der *læring* og *mediering* er sentrale begreper. Mediering er noe som skjer i praksis og kjennetegnes av det som er mellom og som er bestemmende for det vi erfarer. Lysgloben kan, ut fra teorigrunnlaget, kalles for en medierende artefakt. Innenfor sosiokulturell teori kalles en artefakt gjerne for et objekt, der objektet har et formål. Sentrale spørsmål som det søkes svar på i denne avhandlingen er: Hva erfares og erkjennes gjennom bruk av lysgloben? Formidler lysgloben kontakt mellom denne verdenen og en annen verden? Hvilken grad av mening gir bruken av lysgloben? Hva approprierer lysgloben - gir bruken mestringsfølelse? Hvordan er bruken av lysgloben styrt? Hvilke mulighetsbetingelser skaper bruken av lysgloben? Hva handler og forstår brukerne av lysgloben med? Hvilke forestillingsverdener har brukerne?

Jeg skal også undersøke hvordan lysgloben er i bruk som sekundær artefakt gjennom ritualer og liturgi. Hvordan inngår lysgloben i vedtatte ordninger for *Den norske kirke*, og hvordan er disse ordningene i bruk under gudstjenesten? Som et grunnlag for å kunne få svar på dette, er

man avhengig av å få klarhet i hvordan lysgloben inngår i vedtatte ordninger for *Den norske kirke* (redegjøres for dette i kapittel to).

1.04 Begrepsavklaring

Begrepene *kirke* og *menighet* brukes om hverandre og betyr i denne sammenheng det samme.

2.00 LYSGLOBEN I DEN NORSKE KIRKE

2.01 Lysgloben i den forrige gudstjenesteboken

Fantes det formuleringer som kunne tas til inntekt for bruk av lysglobe i den tidligere ordningen for *Den norske kirke*? I *Gudstjenestebok for Den norske kirke*, som ble fastsatt ved kongelige resolusjoner 1977-1990 og etter vedtak i *Kirkemøtet* 1986-1991, finner vi i *Del II - Kirkelige handlinger* under *Retningslinjer om liturgisk inventar og utstyr* innledningsvis følgende formulering:

Kirken kan ta all kunst og alle kunstformer i bruk for gudstjenesterommet og det liturgiske inventar, så sant kunstverket tjener det kristne budskap og lar liturgiens egne intensjoner komme til utfoldelse. Følgende retningslinjer legges til grunn i første rekke ved nybygg, og dessuten ved restaurering og oppussing av nyere kirker (Dnk 1992:256).

Videre under det første hovedpunktet, *Liturgisk inventar*, finner vi blant annet følgende retningslinjer:

1.1 Kirkerommet skal i første rekke fremme den liturgiske handling og forståelse hos dem som deltar i gudstjenesten. 1.2 Uansett form er det viktig at kirkerommet er fleksibelt med hensyn til møbleringen. Det bør derfor vises tilbakeholdenhet med å bolte inventar fast i gulvet (Dnk 2 1992:256).

Går vi videre til det andre hovedpunktet, *Liturgisk utstyr*, finner vi følgende formulering i det første underpunktet: *Som en hovedregel bør det liturgiske utstyr bære preg av verdig enkelhet og gode bruksegenskaper (...)* (Dnk 2 1992:258).

Ut fra formuleringene sitert ovenfor, kan det ha å ha lysglobe i kirkerommet forsvares. Men vi registrerer at begrepet *lysglobe* ikke er å finne i denne tidligere ordningen.

2.02 Lysgloben i dagens gudstjenestebok

Hva med dagens ordninger for *Den norske kirke*? Sies det noe om lysgloben i dagens liturgiordninger for gudstjenesten? Ordningene vi finner i *Gudstjeneste for Den norske kirke* ble vedtatt av *Kirkemøtet* 10. april 2011 i medhold av kongelig resolusjon av 13. oktober 2006 og med hjemmel i *Norges Grundlov* § 16. Bestemmelsene var gjeldende fra første søndag i

advent 2011 og skulle senest tas i bruk første søndag i advent 2012. I del 5 - *Alminnelige bestemmelser for ordning for hovedgudstjeneste*, finner vi i del B - *Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste* følgende formulering under *Bruk av lys* i punkt 49:

En lysholder eller en lysglobe kan plasseres på et passende, men brannmessig forsvarlig sted i kirkerommet, gjerne i koret eller ved inngangen. Utformingen må tilpasses kirkerommet. Lysholderen eller lysgloben skal ha et lys som kan fungere som Kristuslys. Bruken tilpasses den lokale tradisjonen. For utdypende regler om bruken, se Retningslinjer om liturgisk inventar og utstyr (Dnk 1 2011:5.9)

Under *Modeller for lokalt tilrettelagte forbønner* i *Ordning for hovedgudstjeneste* under temaet *Forbønner*, gis det eksempler der lysgloben er i bruk. Under *Forbønnsmodell 2 (lystenning)* finner vi følgende formulering: "Et lys tennes på en lysglobe eller på et bord med bønnelys" (Dnk 2 2011:2.50). Under *Forbønnsmodell 4 (fire himmelretninger)* fremgår følgende formulering: "Et lys kan tennes mot øst, på en lysglobe eller på et bord med fire bønnelys" (Dnk 2 2011:2.51). Samme setning gjentas tre ganger, én gang for hver av de andre himmelretningene: vest, sør og nord. Under *Forbønnsmodell 5 (bønnevandring)* nevnes det mange eksempler på stasjoner i en bønnevandring. Ett av eksemplene blant stasjonene i en bønnevandring har følgende formulering: "Lystenning - i lysglobe og/eller et annet sted i rommet (Dnk 1 2011:2.53).

I del 3 - *Ordning for dåp*, finner vi både i *Ordning for hovedgudstjenesten* og *Ordning for dåp i egen gudstjeneste* følgende formulering under *Livet i dåpen*:

Etter dåpen kan det tennes et lys for hvert barn / hver dåpskandidat. Lysene plasseres i en lysholder og brenner til gudstjenesten er ferdig. Når dåpslysene er tent, sier liturgen: L | Jesus sier: «Jeg er verdens lys. Den som følger meg, skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys.» Joh 8,12 (Dnk 1 2011:3.10 og 3.25).

Det må nevnes at begrepet *lysholder* brukes her til fordel for *lysglobe*.

Svaret på spørsmålet om det i dag sies noe om lysgloben i dagens liturgiordninger for gudstjenesten er ja. Men dagens ordninger åpner for stor valgfrihet. Det er dermed mulig å styre unna bruk av lysglobe.

2.03 Lysgloben i salmeboken

I den nye salmeboken, *Norsk salmebok 2013* (N13), som ble autorisert til bruk i *Den norske kirke* av Kirkemøtet i april 2012 og tatt i bruk fra første søndag i adventstiden 2013 innehar én

salme der lysgloben - globen - inngår. Dette er nytt fra den forrige salmeboken - *Norsk salmebok* (NoS 1985) - som ble godkjent ved kongelig resolusjon av 29. juni 1984, der globen ikke var å oppdrive i salmetekstene i det hele tatt. Den aktuelle salmen i den nye salmeboken står på nr. 640 og har tittelen *Vi tenner lys i globen vår*. Både tekst og melodi er fra 2009. Tekstforfatteren er Grethe Myhre Skottene og Carl-Andreas Næss har komponert melodien. Salmens tekst lyder slik:

1 Vi tenner lys i globen vår og ber en stille bønn. En lengsel stiger opp til Gud fra hjertes dype brønn.

Refreng: Gi lys, gi håp og mot til dine barn. La ditt ansikt lyse over oss. Velsign oss med din fred.

2 Vi strekker kropp og sjel mot deg. Bevar oss du, vår Far. Vårt liv er fylt av mange valg. Gi retning, Gud - gi svar.

Refreng

3 Vi ber deg: Kom og vær vårt ly .Du kjenner våre navn. Kom til oss, trøstens Gud, vær nær og bær oss i din favn.

Refreng (N13:759)

3.00 TEORI

3.01 Medium

I følge Afdal betyr et *medium* i de fleste tilfeller en person med overnaturlige evner og som kan formidle kontakt mellom levende og døde (Afdal 2013:141). Det vil si at personen har en evne til formidle kontakt mellom denne verdenen og en annen verden, mellom den virkeligheten vi har tilgang til og en virkelighet mediet har tilgang til. Mediet er i et slikt tilfelle en mellomperson. Erfaringen av den andre verdenen er avhengig av hvordan den fremstilles av mediet. I erkjennelsesprosessen har mediet dermed en sentral rolle. Men Afdal hevder at mediet ikke bestemmer fullt og helt vår erfaring og vår forståelse av den andre verdenen (Afdal 2013:142). Forutforståelsen av den andre verdenen kan stå i større eller mindre motsetning til mediets fremstilling. Hvordan vi integrerer erfaringene av den andre verdenen med andre erfaringer vi har, har mediet ikke noe absolutt bestemmende rolle i. Oppfatningen vår kan være en annen enn det mediet har og formidler. Som et tilsvarende på mediets fortelling, skaper vi vår egen forståelse som et tilsvarende på mediets fortelling. Vi er i en indre, og av og til ytre, dialog med mediet. Det vi erfarer og forstår som en verden utover denne, er vi i dialog med. Ut fra dette hevder Afdal at vi kan si at våre erfaringer og læring, men også vår forståelse, er konstituert og mediert av mediet (Afdal 2013:142). Men vi kan ikke gå så langt som å si at det er determinert av det.

3.02 Media

Afdal hevder at man ser det samme innenfor media (Afdal 2013:142). Samme historier vinkles forskjellig i de ulike mediene. Vinklingen blir gjerne så forskjellig at man kan si at det mer eller mindre er ulike historier som fortelles. Mediene filtrerer eller formaterer virkeligheten. Vi ser igjen det samme som med et medium. Vår oppfatning av virkeligheten er betinget, men ikke determinert av media. Mellom oss, medier og virkeligheten skapes det en dynamisk fortolkningsprosess. Man kan forstå dette som dynamiske felt, der ulike aktører forhandler. Våre erfaringer skapes av media, men samtidig skaper vi media. Media inneholder ikke bare nyheter og erfaringer fra den virkelige verden. Nei, vi erfarer et mangfold av verdener gjennom medier, som igjen er mediert av media.

3.03 Kjennetegn ved mediering

Mediering står, i følge Afdal, sentralt innenfor sosiokulturell teori (Afdal 2013:143). Mediering kjennetegnes av det som er mellom og er bestemmende for det vi erfarer. Erkjennelsen vår er avhengig av en medierende instans mellom oss og det vi ønsker å erfare og erkjenne. Vår erfaring av virkeligheten blir dermed indirekte. Vi har sjeldent, kanskje aldri, direkte tilgang til virkeligheten. Virkeligheten erfares på vilkår som er gitt under visse betingelser og ut ifra visse kulturelle perspektiver. Afdal hevder at vi med dette ikke kan erkjenne virkeligheten som en helhet eller i absolutt forstand (Afdal 2013:144). Mediering dreier seg om at vår erkjennelse er indirekte. Vår erkjennelse blir med det betinget og ufullstendig.

De medierende instansene skaper, i følge Afdal, også mulighetsbetingelser (Afdal 2013:144). Gjennom media får man mulighet til å forstå hendelser, men uten at de bestemmer vår forståelse på noen entydig måte. Mediering blir, ut fra en slik forståelse, en teoretisk mellomposisjon. På den ene siden har man fullstendig frihet i å erfare og fortolke, mens man på den andre siden forstår erfaringer mekanisk, styrt av lovmessige virkninger av bestemte årsaker.

Afdal hevder at det innenfor alle fenomenene oppstår en struktur bestående av tre ledd (Afdal 2013:144). Denne treleddede strukturen består av et erkjennende subjekt, medierende redskaper og objekter. Man kan ikke forstå erkjennelse og handling kun ut fra subjektet. Da vil vi bare få en monolog. Man kan videre heller ikke forstå erkjennelse og handling ut fra et subjekt-objekt-forhold. Da får vi bare en dialog. Innenfor erkjennelse og handling er

minimum tre parter er i sving når vi erfarer, erkjenner og lærer. Vi snakker dermed om en triolog. De medierende redskapene er kulturelle. Kultur blir dermed ikke bare en ytre omgivelse for vår erkjennelse og læring. Ved mediering er erkjennelse og læring en triologisk prosess.

I følge Afdal finner det sted forhandlinger om erkjennelse og mening (Afdal 2013:144). Dette skjer hos de enkelte aktørene, men også i relasjonene mellom subjekter, redskaper og objekter. Forhandlinger foregår kontinuerlig og med det oppstår det en medierende prosess. Med mediering forhandles og reforhandles det om meninger mellom deltakerne i medierende prosesser. Ut fra dette er mediering noe som skjer i praksis. Dermed blir erkjennelse og læring dynamiske prosesser der det skjer en forandring, men som ikke kun skjer hos den lærende. Gjennom bruk av redskaper og i utviklingen av virkelighetsobjekter skjer en forandring. Men forandringen skjer, ikke minst, også i samspillet mellom disse og det dynamiske feltet de sammen skaper. Det skapes dynamiske sosiale felt gjennom mediering.

3.04 Mediering – historien bak begrepet

Guillory hevder at mediering er helt sentral i vår forståelse av verden, da verden er for kompleks til å forstås direkte og som en helhet (Afdal 2013:145). Vi har ulike medierende aktører og redskaper. Disse er det nødvendig å undersøke når vi skal forstå samfunnet. Det etableres medierende relasjoner av en annen og mer kompleks karakter enn kausale relasjoner ut fra disse.

Guillory ordner medieringens utvikling i fire ulike historiske faser, men disse fasene lar seg ikke tallfeste på noe enkel måte (Afdal 2013:145). Gjennom den første fasen får man en ny forståelse av språket. Målet med språket er kommunikasjon. Gjennom retorikken har man makt og mulighet til å forføre eller overtale tilhøreren. Ut fra en slik forståelse av språket blir muntlig tale det primære, mens skriftspråket blir det sekundære. Men det er ikke først og fremst dette som er målet for språket.

Det blir en overgang fra muntlig til skriftlig språk med trykkekunsten. Det skriftlige språket blir det primære. Språket blir mer opplysende og dialogisk. Kommunikasjonen blir mer indirekte. Det blir en utvikling av begrepet medium, og denne utviklingen sammenfaller med utviklingen av begrepet kommunikasjon. Det blir nå naturlig å snakke om kommunikasjonsmedium. Det blir, i den tredje fasen, en pluralisering av medium, som også er et grunnleggende kjennetegn ved fremveksten av det moderne media. Det blir en eksplosjon

innen media som resulterer i begrepet mediering. Dette begrepet – mediering – brukes innenfor samfunnsvitenskapene som et abstrakt begrep i forhold til å forstå relasjoner mellom ulike sosiale sektorer og sfærer. Det er medieeksplosjonen som er årsaken til bevisstheten om mediering (Afdal 2013:145–146).

3.05 Mediering – sett i historisk lys

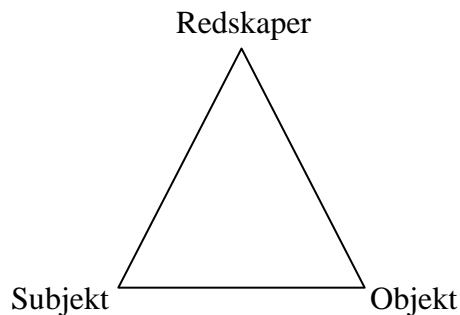
Afdal hevder at den teoretiske bevisstheten om mediering som prosess er av relativt ny dato, og den følger fremveksten av media i det 20. århundre (Afdal 2013:146). Til tross for dette, er det mulig å bruke mediering analytisk for å forstå historiske prosesser på en ny måte.

Menneskets historie og den kulturelle utviklingen har alltid vært mediert og har alltid vært avhengig av kulturelle redskaper mennesker har hatt til ulike tider. I ulike bidrag i boken *This is Enlightenment* argumenteres det av Siskin og Warner for en forståelse av opplysningstiden som en hendelse i en historie om mediering (Afdal 2013:146). Mediering forstås her som at bruk av redskaper konstituerer menneskelig forståelse og utvikling. Også her forstås redskaper dels som språk og dels som materielle gjenstander. Gjennom historien følger ikke mediering mekaniske lover, men den tar ulike veier som er uberegnelige. For å undersøke hva som skjer og hvilke prosesser som er i sving må mediering dermed følges empirisk. Dette resulterer i undersøkelser som gir en historie om mediering.

3.06 Er alt mediert?

I følge Afdal opererer teori gjerne med mediering som en gitt prosess som alltid vil gjelde. Og videre: at man alltid kan forklare menneskelig virksomhet (Afdal 2013:147). Afdal hevder at denne form for teori byr på problemer, da mediering ikke vil la seg etterprøve empirisk. Veien blir kort til å få en rasjonalistisk teori om bakenforliggende menneskelige prosesser utenfor empirisk rekkevidde. I *This is Enlightenment* fremgår det at mediering er noe som skjer helt konkret og at det dermed både er empirisk og historisk (Afdal 2013:147). Vi kan først vite hva mediering er etter at vi har undersøkt empirisk hvordan mediering skjer. For å foreta empiriske analyser, trenger vi et teoretisk apparat som kan gjøre oss i stand til å fange opp medierende prosesser slik at vi dermed kan forstå dem. Afdal hevder at det er to kritiske spørsmål man aldri vil kunne svare endelig på ut fra en slik posisjon (Afdal 2013:148). Vi kan for eksempel ikke få svar på om all erkjennelse og handling er mediert. Kan det finnes umederte og direkte måter å forstå og relatere seg selv til virkeligheten på? Og videre: Kan det finnes meningsnøytrale redskaper og som dermed ikke konstituerer menneskelig erkjennelse og handling? Afdal hevder at menneskelig handling og forståelse, ut i fra

sosiokulturell teori, nesten alltid er mediert. Det er viktig, i følge Afdal, å unngå misforståelse her, slik at kulturelle redskaper ikke overtar for virkelighet (Afdal 2013:148). Virkelighet og virkelighetsobjekter må ikke forsvinne ut av det analytiske blikket. Man må unngå å ende opp med et dialektisk forhold mellom aktør og kulturelle redskaper. Det bør unngås at man reduserer den triologiske dynamikken til et dialogisk forhold. Afdal viser til den sosiokulturelle trekanten i tradisjonen etter Vygotskij for å illustrere dette (Afdal 2013:148):

I følge Afdal kan figuren ovenfor tolkes på ulike måter (Afdal 2013:148). En mulig måte å forstå den på er å se det slik at det er to typer erkjennelse og handling: en direkte og en indirekte. Mellom subjekt og objekt - aktør og virkelighet - i den nederste linjen, skjer den direkte. I følge Afdal vil det ut fra noen tekster hos Vygotskij, være en relasjon knyttet til menneskets naturside (Afdal 2013:148). I en direkte forstand er handlingene våre instinktive med og i verden. Vi erkjenner og handler i og med verden, via den indirekte ruten, via kulturelle redskaper. Menneskets kulturside kommer inn her og den består av høyere intellektuelle funksjoner. I følge Afdal er en slik forståelse av figuren imidlertid problematisk hos Cole (Afdal 2013:148–149). Han ser det slik at det mellom menneskets natur- og kulturside er et radikalt skille. For Cole kan man gjerne snakke om to ruter, en umediert og en mediert, men de kan ikke forstås som to prinsipielt atskilte prosesser. Han ser det heller slik at de opererer synergisk med ulike sider eller aspekter ved menneskelig erkjennelse og handling. Cole oppnår med dette to ting: Virkeligheten blir ikke oppløst i kulturelle redskaper, som eksempelvis språk, og det etableres et dynamisk forhold mellom kultur og natur – symbol og materie. Man kan dermed ikke skille ut noen typer direkte umederte prosesser som skilles fundamentalt fra indirekte og medierte prosesser.

3.07 Artefakter - materielle og symbolske

Morgan hevder at religion er mye mer enn språk, fortolkninger og overbevisninger. Religion er materiell praksis (Afdal 2013:151). Materielle redskaper og verktøy finnes i hopetall.

Moskeer, synagoger, Buddha-statuer og Jesus-statuer er eksempler på store og synlige redskaper og verktøy. Mens runetromme, tarot-kort, en koran, en sjuarmet lysestake samt brød og vin er eksempler på mindre redskaper og verktøy. De materielle redskapene inngår i ulike praksiser som gir dem mening. Endsjø og Lied kaller dette en materiell meningsproduksjon, som aktører tar del i (Afdal 2013:151). De religiøse redskapene inngår samtidig i nye sammenhenger og praksiser, sammenhenger som man ikke umiddelbart tenker på som religiøse, som eksempelvis populærkultur. Den historiske meningen til redskapene blir forhandlet med den nye meningen de får i nye praksiser.

"De materielle redskapene har symbolske aspekter, og de symbolske redskapene har en materiell side. Det ene kan ikke forstås uten det andre" (Afdal 2013:151). De materielle og symbolske sidene til redskapene samles ofte, i følge Afdal, i begrepet artefakt (Afdal 2013:151-152). Mens man i dagligspråket forbinder artefakt med noe materielt - en gjenstand, er artefakt et kunstprodukt - en kulturelt bearbeidet gjenstand, i følge ordbøker (Afdal 2013:152). Mens innenfor sosiokulturell teori er en gjenstand ikke en artefakt i seg selv. I følge Cole blir en gjenstand en artefakt ved at den får symbolsk mening ved bruk i målrettede menneskelige praksiser (Afdal 2013:152). Gjenstanden har med dette en funksjon i en historisk praksis. Både runetromme, tarot-kort, en koran, en sjuarmet lysestake, bibeltekstene samt brød og vin er eksempler på medierende artefakter. Brødet får ulik mening i forhold til om man kaller det kjeks, oblat, brød eller Kristi legeme. Hvilket navn det får avhenger av hvilken praksis det har en funksjon i og får mening av. Brødet har for eksempel ulik mening i nattverden kontra under en frokost. Her er det to ulike praksiser og meningen blir forskjellig.

De materielle og symbolske aspektene ved artefaktene er i en interaksjon som gjør at de kan utvikles og transformeres. I følge Daniels har dette både en ytre og en indre side (Afdal 2013:152). Både gjennom ytre bruk og indre forståelse utvikles de religiøse artefaktene. Her kan eksempelvis bruk av bibel og nattverd, som har lang kirkelig historie, trekkes frem som noe som har fått sin mening gjennom den ytre bruken. Her må også tilføyes at teologer gjennom århundrer har bidratt til forståelse av bibel og nattverd. Gjennom bruk og indre forståelse har bibel og nattverd fått relativt etablerte meninger, mens bruken og forståelsen av for eksempel lystenning og lovsang er mer flytende.

3.08 Artefakter på ulike nivåer

I følge Cole skjernes det hos Wartofsky mellom artefakter på tre ulike nivåer: primære artefakter, sekundære artefakter og tertiære artefakter (Afdal 2013:152). Primære artefakter er å finne på det første nivået. Dette nivået blir brukt direkte i ulike sosiale praksiser. Eksempler kan være: økser, nåler, ord, skriveinstrumenter, telekommunikasjon, nettverk og mystiske kulturelle personligheter. Artefaktsbegrepet blir utvidet på det andre og tredje nivået. De sekundære artefaktene er representasjoner av primære artefakter og handlingsmåter og -modi. Gjennom primære artefakter utvikles de. Gjennom bruk av primære artefakter utvikler eksempelvis menigheter praksiser. Sekundære artefakter kan være liturgi og gudstjenesteordning. Tertiære artefakter, på det tredje nivået, er av enda mer abstrakt karakter. Oversatt til norsk kaller Wartofsky og Cole dette for forestillingsverdener (Afdal 2013:153). Her har man å gjøre med en forestilt verden der regler, konvensjoner og prosesser ikke samsvarer med den praktiske virkeligheten. Her er det en arena for utprøving, spill, fantasi og virkelighet som kan farge hvordan vi ser og forstår den praktiske virkelighet vi står i. På dette tredje og tertiære nivået vil artefaktene skape en egen religiøs forestillingsverden. Et aktuelt spørsmål for meg vil være hvordan lysgloben er formidler av religiøs kunnskap samt opplevelser. Jeg kommer tilbake til artefakter på ulike nivåer nedenfor.

3.09 Egenskaper ved mediert handling

I følge Wertsch er det alltid en spenning mellom aktører og medierende artefakter (Afdal 2013:154). Artefaktene inngår i praksiser og aktiviteter med ett eller flere formål. Noe er i ferd med å virkeliggjøres gjennom artefaktene. De inngår videre i en eller flere sosiale praksiser som skaper noe. Artefaktene har en hensikt og streber etter noe. De er å finne i visse aktiviteter som har en retning, en utviklingsbane. Artefaktene kalles gjerne for objekter innenfor sosiokulturell teori. På den måten fremkommer formålets mangesidige karakter. Et objekt er et formål, det er konkret og av materiell produksjon. Dette er også tilfellet innenfor religion. Hensikt og retning for en sosial praksis vil hele tiden være i forandring. En virksomhet vil hele tiden være i forandring der hensikten er flerstemmig og motstridende, da ulike artefakter og ulik bruk vil dra en virksomhet i forskjellige retninger.

Man finner både muligheter - mulighetsbetingelser - og begrensninger gjennom artefakter. Redskapene gir noen muligheter mens de lukker andre. Dette skjer ikke av seg selv, men gjennom bruk. Det er bare når artefaktene mestres at de kan fungere og gi gode mulighetsbetingelser. Aktiviteter i seg selv vil ikke gi suksess - bruken er avgjørende. I følge

Wertsch må ikke innføring og bruk av artefakter kun analyseres ut fra et kunde- eller konsumsjonsperspektiv (Afdal 2013:155).

Mediering dreier seg ikke om å gi kunden de redskaper hun vil ha for å vedlikeholde sin virksomhet og sitt liv. Artefakter er levende og uforutsigbare, de kan bidra til ny forståelse og praksis som aktørene ikke kunne forutse. På den andre side kan man ikke tvinge folk til å bruke artefakter. Det avgjørende er om de viser potensial, og om aktørene har mulighet til å utvikle ferdigheter til å mestre dem. Å mestre er dermed ikke det samme som å ha fullstendig kontroll (Afdal 2013:155).

I følge Wertsch dreier artefakter seg også om appropriering (Afdal 2013:155). Det kan bety å ta en annens eiendom uten godkjenning og gjøre den til sin egen. Appropriering er knyttet nært sammen med mestring. Appropriering vil si at man gjør redskapene til sine egne. Appropriering blir gjerne brukt istedenfor internalisering, da redskapet er både aktørens og noen andres innenfor sosiokulturell teori. Redskapene har sitt eget liv samt kulturell bagasje som gjør at de gir retning. Av og til gir redskapene også motstand til en brukers bruk av dem. Når man skal undersøke hvordan deltakere i trossamfunn og menigheter bruker tilgjengelige artefakter kan appropriering være et fruktbart analytisk steg.

Innføring og bruk av artefakter i ulike sosiale praksiser dreier seg, i følge Wertsch, om makt og autoritet (Afdal 2013:155). Makt går både på det med innføringen eller begrensningen av artefakter, men også på definisjonsmakten over den symbolske betydningen. Makt kommer også inn i forhold til hvem som «eier» artefaktene. Videre er hvem som har brukerrett til artefaktene interessant. Maktforhold kan endres ved å ta i bruk artefakter der den ene behersker en artefakt, mens den andre ikke gjør det.

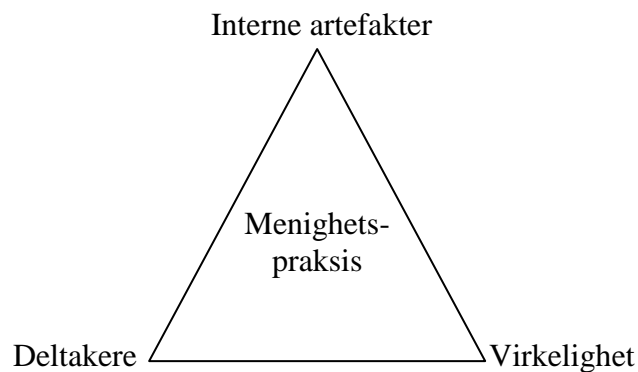
3.10 Religiøs læring som medierende prosess

I følge Afdal kan religion forstås som mediert og medierende (Afdal 2013:156). Dermed kan også et trossamfunn analyseres som medierende prosesser. Trossamfunnet blir da gjenstanden eller objektet for analysen. For å forstå virksomheten, kan medierende prosesser bidra til å forstå dets virksomhet, utvikling og læring. Man skiller gjerne mellom to typer artefakter: interne og eksterne. Skjelningen er ikke absolutt og kan problematiseres. I en menighet kan flere artefakter forstås som interne, der de er vokst frem gjennom praksis i menigheten, som for eksempel nattverd, bibeltekster, lysglobe og lovsang. Eksterne artefakter kan være ulike type teknologi, musikkinstrumenter, klesdrakter, møbler og farger med mer. De eksterne artefaktene er kommet til i en annen kontekst for så å bli importert inn i praksiser i trossamfunn.

Religion og religiøs praksis er også potensielt medierende, i følge Afdal (Afdal 2013:156). Her er vi innenfor et empirisk spørsmål i forhold til i hvilken grad og på hvilken måte religion medierer andre sosiale praksiser for grupper og individer. Man kan grovt sett tenke seg tre ulike medierende prosesser: internt og eksternt medierte religiøse praksiser samt medierende religiøse artefakter.

3.11 Internt medierte religiøse praksiser

Hos Afdal illustreres interne religiøse prosesser med den sosiokulturelle trekanten som er vist nedenfor (Afdal 2013:157). Eksemplene i det følgende bygger på undersøkelser i menigheter innen *Den norske kirke* utført av Geir Afdal. Når *menigheten* brukes nedenfor i bestemt form, menes det i vid forstand, ikke én bestemt menighet.

En menighet består både av deltakere, frivillige og ansatte. Å være deltaker vil si at man i en eller annen form deltar i en sosial praksis på et eller annet nivå. Ut fra en slik definisjon vil eksempelvis både dåpsforeldre i dåpssamtale og dåpshandling samt femåringer som deltar i tilbud for denne aldersgruppen regnes som deltakere. En slik vid definisjon av deltakelse er en fordel analytisk (Afdal 2013:157).

I modellen ovenfor er *objekt* byttet ut med *virkelighet*. Aktivitetene skaper virkelighetsformer. På veien til disse virkelighetsformene har menigheten en hensikt med sin virksomhet - å utvikle og transformere virkeligheten. Her er artefakter i bruk. Et typisk trekk ved religion er nettopp bruk av artefakter i større eller mindre grad. I tillegg til nattverd, bibeltekster, lysglobe og lovsang, kan listen, i følge Afdal, fortsette: språk i skriftlig og muntlig form, symboler som korset, øyet, duen, fisken, lammet, trekanten, liljen, ankeret og skipet (Afdal 2013:158). Symbolene gir mening. Både i *Bibelen* og andre tekster finnes det fortellinger der symbolene inngår i meningsfulle fortellinger. Symbolene er også til stede i kirkerommet

gjennom kunst samt i programmer for både begravelser og brylluper der de får et mulig meningsinnhold. Det gis mulighetsbetingelser for forståelse, opplevelse og handling gjennom artefaktene. Selve kirkebyggene og kirkerommene er også artefakter. Aktiviteter gis visse muligheter, men også begrensninger, og mulig mening gjennom formen til det materielle. Her inngår farger, bilder, lys/mørke, vann, salme- og sangbøker, sang, musikk og instrumenter. Dette er redskaper som er i bruk både i gudstjenesten, begravelsen, kirkekaffen, konfirmasjonen, eldretreffet, samtalegruppen, ungdomsklubben, stabsmøtet og så videre. "Det er gjennom bruk av disse artefaktene at religion blir virkelig og virkeligheten religiøs" (Afdal 2013:158).

Artefaktene i eksemplene ovenfor er av primær type. Men menigheten har også, i følge Afdal, sekundære artefakter (Afdal 2013:158). Disse dreier seg om etablerte former for bruk av primære artefakter. Eksempler kan være ritualer og liturgi. Deltakerne setter artefaktene i sving og artefaktene setter deltagerne i bevegelse. Dette skjer både i gudstjeneste og mer formelle kirkelige handlinger. Andre eksempler på sekundære artefakter kan være uskrevne regler, for eksempel for relasjonene i staben eller for konfirmasjonsleiren eller dokumenter, som eksempelvis menighetens plan for diakoni og opplæring. Slike planer er dynamiske redskaper, og det er gjennom bruk at de får sin mening. De kan, i følge Afdal, både åpne og lukke for forståelse og handling (Afdal 2013:158).

Det tertiære nivået er mer abstrakt. Her finnes det, i følge Afdal, uuttalte og eksplisitte religiøse forestillingsverdener som for eksempel at menigheten er på et seilas mot en rettferdig verden av Kristus-troende som er forsonet (Afdal 2013:158). Slike forestillinger er også artefakter. Mulighetsbetingelser skapes gjennom bruk.

Mellom deltakere og artefakter kan det, i følge Afdal, være spenninger (Afdal 2013:159). Eksempler kan være en ny prest som kommer med en annen tertiær artefakt, som en annen religiøs og teologisk forestillingsverden, enn menigheten, om bruk av artefakter i konfirmasjonsarbeidet, eller ved innføring av ny liturgi. Her kan det skapes spenninger. Hvis disse spenningene blir tolket konstruktivt, kan det bidra til utvikling og ekspansjon så vel hos prest som hos menigheten. Motsatt, kan det bli fastlåste konflikter. Menigheten er i konstant bevegelse gjennom medierende aktivitet. Artefakter utvikles og mening og funksjon forandres gjennom bruk. Gjennom analyse kan man undersøke om artefaktbruken er konserverende eller fornyende. Nye aspekter og en ny virkelighet kan åpnes gjennom artefakter.

Artefakter og medierende prosesser handler, som allerede nevnt, også om makt og autoritet over artefakter. Men denne makten har, i følge Afdal, blitt betydelig svekket hos presten i løpet av de siste hundre år (Afdal 2013:160). Interessante spørsmål er hvilke stemmer som høres. Er det de ansattes stemmer, de frivilliges, menns, kvinners, barns, unges eller eldres stemmer som høres?

3.12 Medierende religiøse artefakter

Afdal hevder, som allerede nevnt ovenfor, at religion ikke bare er i bevegelse. Religion beveger også (Afdal 2013:163). Gjennom empiriske undersøkelser kan man undersøke makt og autoritetsprosesser ved medieringen. Medierende redskaper, for eksempel religiøse fortellinger, kan oppleves som meningsfulle for aktører og andre og gi hjelp til å forstå det som har skjedd. Afdal hevder intet mindre enn at man gjennom kunst og symboler kan gjenopprette tro på livet (Afdal 2013:163).

Religion er medierende, den skaper mulighetsbetingelser. Kulturelle redskaper brukes for at de hjelper aktører i sin manøvrering i virkeligheten. Tanken her er at religion kan være et slikt potensielt bidrag, for religion kan sette mennesker i stand til å erfare og forstå aspekter ved virkeligheten på en måte de erfarer som fruktbare (Afdal 2013:163-164).

Afdal hevder at moderne luthersk religiøs praksis for en stor del tekst- og språkorientert og at den står i nær relasjon til en kognitiv konseptualisering av religion (Afdal 164-165). Men han tilføyer at det visuelle, det estetiske, det symbolske, det mangetydige samt det kroppslige har fått økt betydning i norske menigheter i den senmoderne tiden. Dette fører i sin tur til innføring av nye artefakter og til ny revitalisert bruk av gamle redskaper. Parallelt har det de siste tiårene funnet sted en narrativ reorientering innenfor religiøse språk. Man kan, i følge Afdal, forstå dette som at aktører har behov for religiøse artefakter som ikke bare er egnet til kognitiv mediering (Afdal 2013:165). Estetiske redskaper er egnet til å mediere andre sider ved mennesket og menneskelivet, som følelser, relasjoner, identitet og eksistens. Dermed åpnes det opp for religiøse artefakter.

Hos Afdal går det frem at mennesker lærer ved hjelp av kulturelle redskaper, jamfør den medierende trekanten ovenfor, og at dette også gjelder innenfor religion (Afdal 2013:166). Det gir hjelp til å forstå subjektene som tar i bruk lysgloben og hjelp til å forstå hva som skjer med lysgloben. Gjennom bruk av kulturelle artefakter lærer mennesker religion. I interaksjon

mellom aktører, kulturelle redskaper og de virkelighetserfaringene aktøren gjør seg, skjer læring.

3.13 Symbolenes inntreden

I følge Säljö forekom verktøy som riter på det kulturelle planet tidlig i menneskehistorien (Säljö 2006:87). Døde ble pyntet og man pyntet seg med kroppsmaling og smykker. Man hadde et levesett med varierende artefakter. En mengde riter og andre organiserte sosiale aktiviteter var så sammensatte at det ikke var mulig å føre disse videre til nye generasjoner uten at man i en viss grad gav instruksjoner og veiledning. Kommunikasjonsformen var avhengig av en kompetent aktør som behersket en bestemt ferdighet, instruerte en nybegynner og forsøkte å legge forholdene til rette og å kommunisere kollektive erfaringer.

Utviklingen og bruken av artefakter utgjør, i følge Säljö, en symbolsk menneskeskapt kommunikasjon (Säljö 2006:90). Kommunikasjonen har ikke forbindelse med menneskets kropp eller dets naturgitte mekanismer. Tegnene er permanente og er ikke flyktige, motsatt av talespråket og gestene. Artefaktene skal skape en form for reaksjon hos betrakteren, der man får hjelp til å forstå eller oppfatte noe i omverdenen. Tegn og redskaper er bevisst skapt for å kommunisere et innhold og styre betrakterens forståelse. De kan dermed ikke betraktes som tilfeldige. I følge Kress er tegn og symboler motiverte (Säljö 2006:90-91). Dette innebærer at det er grunner til at de ser ut slik de gjør. Når vi ser tegn og symboler, er vi innstilt på at de skal bety noe. Vi inntar da en tolkende posisjon.

Videre er tegnene ikke direkte avbildinger av noe. De bærer preg av notasjon. Det vil si at de peker på noe utenfor seg selv, men de avbilder ikke direkte det de refererer til. For at tegnene skal kommunisere mening, noe som er meningen, kreves det at betrakteren er fortrolig med koden. Et betraktende subjekt må ha en forestilling for hvilken idé eller forestilling det siktes til. Det betraktende subjektet et tenkende vesen med visse kulturelle erfaringer. Personen er med i et tolkningsfellesskap, og det er avgjørende at vedkommende er fortrolig med tolkningspraksisene (Säljö 2006:90-91).

3.14 Rite

I følge Danbolt er det en økt folkelig interesse for ritualer (Danbolt 2007: 38). Hva er så et ritual? Et ritual en fastsatt ordning eller et formular som brukes ved en kirkelig handling (Danbolt 2007:41). Ritualer, eller ritualisering, kan oppfattes som symbolsk atferd med

hensikt i å skape mening. Hva vil det så si å skape mening? Og videre: Hva innebærer det at atferden er symbolsk? Hva er så atferd - er det både ord og bevegelser? Man kan forstå et symbol som et tegn som er tillagt verdi - som bærer en mening. Begrepet springer ut fra det greske verbet *symbollein*, som har betydningen å bringe sammen. Dermed kan det meningsbærende ved symboler forstås som det å knytte eller holde noe sammen. Dette gir interessante perspektiver på symbolenes betydning med tanke på livets kaotiske sider. Symbolene holder tilværelsen sammen og fastholder en mening som ikke uten videre er tilgjengelig verken rasjonelt eller emosjonelt for eksempel ved en krisesituasjon. Sosiologen Peter Berger er opptatt av begrepene eksternalisering, objektivisering og internalisering i forhold til forholdet mellom individ og samfunn (Danbolt 2007:41). Dette lar seg anvende i forhold til rituell atferd der man som menneske eksternaliserer sine livsopplevelser og legger dem over i de objektive uttrykkene som symboler og ritualer representerer. Symbolene blir, med det, bærere av kollektiv mening. Gjennom kollektivets erfaringer med å bruke dem, er de ladet. Samtidig ivaretas den subjektive erfaringen av mangel på mening. Individets samspill med symbolet gjennom ritualen åpner for internalisering av mening. Denne meningen er ikke primært rasjonell eller kognitiv, selv om den også kan være det, men det handler kanskje mest om en fornemmelse av mening forbundet med opplevelse av nærhet og tilhørighet til betydningsfulle andre. Man opplever sammenheng og kanskje til og med et glimt av håp - at lysten til å leve videre er der. Gjennom symboler og handlinger kan det ritualiserende mennesket erfare at tilværelsen henger sammen, relatere seg til et felleskap og mestre en vanskelig livssituasjon. Ritualer - symbolsk atferd - vil alltid ha et meningsskapende perspektiv. Denne meningen trenger ikke å være verbalt uttalt. Nyere riteforskning er opptatt av kroppsspråket, handlingene og atferden. I følge Ronald L. Grimes og Tom Driver brukes gjerne begrepene *posture*, *gesture* og *performance* (Danbolt 2007:42). Den enkelte kan oppleve seg som del av en sammenheng mellom fellesskapets rituelle samhandling. Dyp personlig erfaring av meningsløshet og ensomhet kan man relatere til de meningsstrukturene som uttrykkes gjennom den kollektive ritualiseringen.

Begrepet ritualisering brukes, i følge Danbolt, ofte i forbindelse med ritualer og symboler (Danbolt 2007:42). Begrepet kan ha en dobbel betydning. Den ene betydningen kan dreie seg om å gjøre til ritualer - *ritualisation*. Det er denne betydningen som først og fremst brukes innenfor psykiatrien. Mennesker skaper seg ritualer som fungerer som et hjelpemiddel til å gjennomføre rutiner og oppgaver. Atferden kan bli sett på som regressiv. Presset fra en sammensatt virkelighet, som mennesker møter, møtes gjennom repeterende mønstre som gjør

at virkeligheten blir lettere å forholde seg til. Her er man på linje med Freud. "Freud hevdet at religionen nettopp i stor utstrekning handlet om kollektive tvangsnevroser der skyldfølelse, forbudte driftsimpulser og tabuer ble regulert gjennom repeterende ritualer" (Danbolt 2007:42).

Den andre betydningen av begrepet ritualisering kan, i følge Danbolt, dreie seg om å gjøre bruk av ritualer - *ritualizing* (Danbolt 2007:43). Å ritualisere vil her si å ta i bruk ritualer. Å bearbeide erfaring, uttrykke seg og skape mening kan gjerne gjøres gjennom å ta i bruk ritualer på en nydannende og kreativ måte. Det er denne betydningen som er dominerende innen ritualforskning, og det er også denne betydningen av begrepet som er utgangspunktet i denne avhandlingen.

Danbolt hevder at ritualforskningen de senere årene har hentet sterke impulser fra forskningsfeltet *Ritual Studies*. Dette forskningsfeltet har egne sesjoner på årlige konferanser til *American Academy of Religion (AAR)* (Danbolt 2007:43). Innenfor *Ritual Studies* er det representanter innenfor ulike disipliner, som teologi, antropologi, sosiologi med flere, og forskningsfeltet fremstår dermed som tverrfaglig og uten en lett avgrensbar størrelse. Det som knytter de ulike disiplinene sammen er den forskningsmessige interessen for ritualisering.

Selv om tematikken hos Danbolt (2007) ikke gjelder bruk av lysglobe, men menneskers ritualisering i forbindelse med ond og brå død, vil jeg allikevel referere fra hans forskningsprosjekt i denne besvarelsen. Tilnærmingene det dreier seg om er tverrfaglige og hentet fra allerede nevnte *Ritual Studies*, og de vil være vesentlige i en utdypende forståelse. Temaet i denne besvarelsen, bruk av lysglobe, vil, som hos Danbolt, bli belyst fra tre perspektiver: bruk av lysglobe som et *gudstjenesteuttrykk*, et *riteuttrykk* og en *bearbeidende handling*. I følge Aune og DeMarinis hører *gudstjenesteuttrykk* til innenfor det praktisk-teologiske fagområdet og med en liturgisk tilnærming (Danbolt 2007:43). *Riteuttrykk* har en komparativ religionsfenomenologisk tilnærming, og *bearbeidende handlinger* har en funksjonell eller klinisk tilnærming. Ordleddet *uttrykk* er å forstå som i, for eksempel, ordet *kunstuttrykk*. Ordet *uttrykk* betegner den konkrete og sansbare formen og gjennomføringen av en gudstjeneste eller rite. De tre perspektivene - *gudstjenesteuttrykk*, *riteuttrykk* og *bearbeidende handlinger* - forutsetter hverandre innenfor en helhetlig tilnærming og hører dermed nøye sammen. Språket innenfor teologien har, i følge Danbolt, vært lite egnet til å uttrykke menneskelig erfaring og kroppslighet (Danbolt 2007:43). De tre perspektivene vil

gjøre mer enn hva tradisjonell teologisk terminologi benevner som tilgjengelig for analyse og tolkning ved å, til en viss grad, gi et språk for hvilken type fenomen en rite er og løfte frem det som skjer under og etter en rite.

Liturgi og rituell samhandling er et hovedtema innen praktisk teologi. Liturgien i den kristne kirke har utspring fra ordformidling og offertradisjon i den jødiske synagogen. Et eksempel er skjærtorsdag med Jesu innstiftelse av nattverden. Jesus gjorde om det jødiske påskemåltidet til en ny og særegen kristen nattverd-rite. Gudstjenesten handlet hovedsakelig om deltakelse i nattverdruten i tidlig kristen tid. Kristi kropp og blod ble delt gjennom elementene brød og vin og var et rituellet måltid som innehadde flere perspektiver. Perspektivene var gjerne knyttet til begrepene *koinonia*, *martyria*, *diakonia* og *leiturgia*. *Koinonia* dreier seg om felleskap mellom Gud og mennesker, men også om fellesskapet mennesker imellom. Dette blir synliggjort på en sterk måte i måltidet gjennom den konkrete og symbolske betydningen som måltidet har i den kristne tradisjonen. Fortellingen om Kristus, *martyria*, og som betyr vitnesbyrd, handler om betydningen denne har for menneskene. Mens *diakonia* handler om tjenesten, nestekjærligheten og omsorgen mennesker har for hverandre. Mens gudstjenestelig fellesskap, der man i fellesskap får del i velsignelsen, trekkes med i tilbedelse og møter utfordringer til engasjement for medmennesker, plasseres under aspektet *leiturgia*. Disse fire perspektivene eller aspektene - *koinonia*, *martyria*, *diakonia* og *leiturgia* - har vært nært knyttet sammen fra den første kristne tid (Danbolt 2007:44-45). I utgangspunktet var nattverden et måltid der de som hadde råd bidro med mat. Men alle fikk være med å spise. Her ser vi at en sentral gudstilbedelse og mottakelse av Guds nåde og kjærlighet stod i nær sammenheng med omsorg for fattige. Det å lesse i seg mat mens andre manglet mat og ikke fikk noe å spise ble sett på som vanhelligelse av nattverden (1 Kor 11,20ff.).

Et annet interessant begrep - *therapeia* - betyr sammen med *leiturgia* og *diakonia* tjeneste. *Leiturgia* kommer av de greske ordene "laos" (folket) og "ergon" (arbeid, tjeneste) og har med det grunnbetydningen arbeid for folket eller tjeneste for folket. Det er i bruk i forbindelse med guds- og prestedtjeneste. I følge Danbolt bruker Paulus det om sin egen aposteltjeneste i Fil 2,17 (Danbolt 2007:45). Det er også brukt om Kristi prestedtjeneste i forbindelse med en ny pakt mellom Gud og mennesker i Hebr 8,6. Når det gjelder tjeneste i form av hjelp og omsorg for mennesker, brukes også *leiturgia*. Et eksempel er Rom 15,27, som ligger nær betydningen av diakonibegrepet. Videre brukes *diakonia*, i følge Danbolt, om Kristi tjeneste for verden i Mark 10,45 og om menneskers omsorg for hverandre i eksempelvis Apg 6,1 (Danbolt 2007:45). *Therapeia* betyr, som nevnt ovenfor, også tjeneste, gjerne i retning av omsorg og

behandling. Ordet brukes i *Det nye testamentet (NT)* både om generell legetjeneste, for eksempel i Luk 4,23, helbredende gjerninger fra Jesus i Matt 4,24; 8,7; 16, helbredende tjenester fra apostlene i Matt 10,8 og om det å tjene Gud, for eksempel i Apg 17,25 (Danbolt 2007:45). Ut fra ordene i *NT*, som ligger bak begrepene *liturgi*, *diakoni* og *terapi*, ser vi at disse tre begrepene er sentrale og at de har noe med hverandre å gjøre. De betyr *tjeneste* og *tjeneste* er grunnleggende for kirkens identitet, budskap og funksjon. Det dreier seg om Guds tjeneste overfor menneskene, men også om det at menneskene tjener Gud og hverandre. *Dnk*, men også kirker internasjonalt, har i den senere tid erstattet det tradisjonelle, og til dels maktpregede begrepet om stillinger i kirken - *embete* - med *kirkelig tjeneste*. For *Dnks* del ble endringen gjort under *Kirkemøtet* i 2004 (Danbolt 2007:46). Årsaken til endringen var å understreke noe av det grunnleggende ved disse funksjonene. Kristen tro blir i dag, i følge Danbolt, i sterkere grad vurdert som noe konstitutivt - som noe grunnleggende ved troen - og ikke bare som noe konsekutivt - som en følge av troen (Danbolt 2007:46). Liturgi kan dermed forstås som rituelle handlinger som mennesker gjør sammen og som videre er relatert til kirkens budskap og til fellesskapet mellom mennesker. I gudstjenesten (leiturgia) finnes både forkynnelsen og vitnesbyrdet (martyria), fellesskapet (koinonia) og den karitative og helbredende funksjonen for mennesker (diakonia og therapeia). Begrepene henger nøye sammen, og for at det ikke skal gå ut over kirkens identitet og kraften i ritualen kan de, i følge Danbolt, ikke skilles fra hverandre (Danbolt 2007:46).

I de fire hundre første årene av kirkens historie var liturgi, i følge professor i teologi Helge Fæhn, i hovedsak noe folk tok del i, altså noe man gjorde (Danbolt 2007:46). Det var en felles rite som var preget av felles handling, og messen var enkel. Prestskapet trådte tydeligere frem de neste fire hundre årene, og dette gikk på bekostning av lekfolkets medvikning. Funksjonen til prestene ble i stor grad å handle på vegne av menigheten - de fikk en stedfortredende funksjon. Dette resulterte i at lekfolket ble passive tilskuere og at ikke lenger aktivt tok del i. Lekfolket ble passive overværere. Gudstjenesten gikk fra å *gjøre* til å *høre*. I de etterfølgende hundreårene frem mot reformasjonen, blir gudstjenesten mer og mer noe folk *ser*, da det meste foregikk på latin.

Med reformasjonen ønsket man å bringe liturgien tilbake til folket. Med Luther ble *Bibelen* oversatt til tysk og messene ble holdt på morsmålet (tysk i Tyskland). For Danmark-Norges del innebar det at man gikk fra en såkalt latinsk prosamme til en dansk salmemesse. Den gregorianske sangen ble forlatt fra 1685, da det ble utgitt nytt kirkeritual, og folk fikk synge

på morsmålet (Danbolt 2007:46-47). Den såkalte salmemessen var fremtredende i et par hundre år frem til overgangen til det tjuende århundret. Det ble da nye reformer som endte opp i ritualet fra 1920. Senere kom det ny reform i 1980 før den vi har i dag fra 2011. I følge Danbolt pågår reformarbeid hele tiden i den hensikt å gjøre gudstjenesten så tilgjengelig og relevant som mulig og samtidig være tro mot kjernebegreper som koinonia, martyria, diakonia og leiturgia, som er knyttet til kirkens opprinnelige idégrunnlag (Danbolt 2007:46).

Ritualperspektivet handler, i følge Danbolt, om et arsenal av verktøy, og disse kan gi nødvendig og etterlengtet innsikt i gudstjenestens mange ulike sider (Danbolt 2007:50). Det teologiske arbeidet med gudstjenesten har generelt begrenset seg til to perspektiver: internt filosofisk-teologisk og historisk legitimering av gudstjenesten som fenomen og gjennom det også en legitimering av gudstjenestens form. I forhold til form, har man nesten utelukkende vært interessert i det tekstlige og verbale, mens det ikke-tekstlige er meget sentralt i et ritual. Man har neglisjert gudstjenesten som romlig, kroppslig og sanselig. Men det skjer i dag, i følge Danbolt, nydannende og interessante ting innenfor dette området (Danbolt 2007:50).

Innenfor *Ritual Studies* finner man, i følge Danbolt, toneangivende teologer som forsker og som kommer med kritikk av den tradisjonelle lutherske liturgikken (Danbolt 2007:50). Kritikken dreier seg om at den tradisjonelle lutherske liturgikken er preget av et grundig tekstarbeid og teologiske refleksjoner og at dette medvirker til at liturgikken blir til en dogmatisk øvelse ved at den liturgiske teksten foreskriver hvordan den liturgiske handlingen skal gjennomføres. Innenfor disse studiene understrekes det at ritualets tekst og rituell handling ikke er det samme. Den kanadiske forskeren Donna Seamone, en nær medarbeider av Grimes, skriver i en artikkel, med tittelen *Re-Membering the Body*, om liturgisk praksis. Oversatt til norsk kan det bety å huske på kroppen, få lemmene på kroppen til å henge sammen, samle kroppens deler til en helhet og på nytt gjøre kroppen til et med-lem i det rituelle handlingsmønsteret (Danbolt 2007:51). Liturgi er ikke kun en hodesak, men en helhetlig menneskelig erfaring. Innenfor *Ritual Studies* er et av nøkkelbegrepene *gesture*. Gjennom liturgien handler mennesket som en helhet med kropp, sanser, følelser og tanker. Det skapes mening og sammenheng for individer og fellesskap i et kollektivt samhandlingsmønster. Dette er perspektiver som vi, i følge Danbolt, også har fått i norske sammenhenger etter hvert (Danbolt 2007:51). Ritualforskningen har et anliggende i forhold til å være med å prege den samtidige rituelle utviklingen. Men ritualer kan fungere destruktivt, både emosjonelt og strukturelt. Man må derfor gjøre ritualekritikk.

Gjennom performance blir man sett, lagt merk til av noen andre, av en selv eller av en som er usynlig til stede. Den eller de som tar del i en performativ handling blir observert og sett, kanskje til og med bekreftet og forstått. Man fremtrer på mange livsarenaer med tanke på å bli sett, inkludert i forbindelse med ritualer. Performativ atferd er dagligdags - man utøver den både privat og offentlig, i arbeidsliv og i teatre. Hensikten kan være bestemt eller det kan være en form for atspredelse og underholdning. Vi har ulike roller og funksjoner og agerer sosialt og for oss selv gjennom atferdsmønstre. Når vi ritualiserer tar vi med oss denne dagligdagse væremåten (Danbolt 2007:64-65).

Hos Driver finner vi fire former for performance: *rituell*, *teateraktig*, *confessional* mode og *ethical* mode. Rituell performance kjennetegnes av kraft, virkning eller effekt. I motsetning til rituell performance har vi teateraktig performance, som er preget av underholdning. Samtidig som ritualer og teater er forskjellige former for performance, har de mye til felles. I følge Driver kan de nærme seg hverandre, men et rituale mister noe av sin kraft dersom det blir for underholdningspreget. Mange vil samtidig oppleve at et godt teater har mye av ritualets kraft i seg (Danbolt 2007:65). Innenfor den tredje formen for performance - *confessional* mode - er personlige og eksistensielle dimensjoner fremtredende. Mens innenfor *ethical* mode er offentlige og politiske dimensjoner dominerende. Disse tredje og fjerde formene for performance er også bundet til hverandre. Selv om de er forskjellige områder, forutsetter de hverandre. Det er en bevegelse mellom det personlige og sosiale og det private og det offentlige.

I følge Driver er ritualer bærere av fellesskap (Danbolt 2007:68). I diskusjonen om ritualets transformativ kraft bør, i følge Driver, det vanskelige ordet *magi* benyttes (Danbolt 2007:69). Begrepet har ofte blitt assosiert med overtro og som noe som er uforenlig med vitenskapelige tenkemåter. Det har ofte vært forbeholdt såkalte primitive ritualer. Offisiell kristendom har vært tilbakeholden til å bruke ritualer for å oppnå helsemessige eller andre forandringer, som for eksempel helbredelser. Mens innenfor enkelte religiøse grupper, særlig med tilknytning til pinsebevegelsen eller nyere karismatiske retninger, har det blitt et spesialområde (Danbolt 2007:69). Disse religiøse retningene vil i liten grad bruke ordet *magi* og de vil kanskje heller ikke kalle det ritualer, men forbønn og Guds inngripen. I en del sammenhenger forbindes *magi* med okkultisme og krefter som bevirker onde effekter fremfor gode, det vi også kan kalle svart *magi*.

I følge Driver er magi å forstå som en rituell handling som forventes å ha en bestemt effekt (Danbolt 2007:69). Liminaliteten er vesentlig, da den magiske forventning og handling finnes innenfor ritens subjektivitet. Dette gir rom for at verden kan forstås som magisk og at det ikke blir motsagt av paradigmer utenfor rammene for liminale ritualer. I følge Grimes er magi rituell virksomhet (Danbolt 2007:69). Og i følge både Grimes og Driver er et ritual magisk hvis det i tillegg til å ha en mening, også har en virkning (Danbolt 2007:69). Magi finnes, i følge Grimes, innenfor mange felt i vestlig kultur. Det kan nevnes vitenskap, landbruk, terapi, seksualitet, for ikke å snakke om reklame (Danbolt 2007:69). I menneskets allmenne performance på ulike livsarenaer ligger det en slags magisk forventning. I ritualer som gir rom for liminalitetens subjektive opplevelsesverden, ivaretas dette på en særskilt måte. Man er innenfor et område der mennesker er sårbare og lette bytter for kommersiell og annen utnytting. En magisk forventning, lengsel etter forandring på et eller annet plan, er en sterk alliansepartner for kommersielle interesser, men også for manipulerende ledere og ideologier som søker makt over andre. Dette er å se både innenfor politiske bevegelser og ikke minst innen religiøse sekter der tilbudene sitter løst og det lett skapes avhengighet. En slik form for ritualisering har ikke de etiske kvalitetene fra Driver med seg (Danbolt 2007:70). Begrepet magi kan være både åpnende og lukkende, da det høres på forskjellige måter. Ritualer kan, saklig sett, bevirke forandringer for mennesker og grupper i gitt livssituasjoner. Dette, sammen med orden og fellesskap for mennesker, er ritualets sosiale gaver. Ritualer kan dermed ha en helende eller helbredende funksjon for mennesker, særlig der man i livet opplever intense emosjonelle spenninger.

3.15 Læring gjennom deltakelse

Afdal hevder at læring skjer gjennom deltakelse (Afdal 2013:180). Gjennom å handle i religiøse praksiser, og i andre praksiser der det religiøse er et aspekt, læres religion. Forutsetninger for dypere læring er at handlingene er meningsfulle og at de forstås. Kjennetegn for læringsprosessene er at deltakerne gjør ting samt utvikler et språk som gjør at de forstår det de gjør. Gjennom språket åpnes ny forståelse av de aktiviteter mennesker deltar i, som videre kan åpne for nye handlingsmuligheter. Det utvikles en dialektisk prosess mellom språk og handling. Hvis en praksis ikke gir mening, vil få være med i den. I analyse av religiøs læring er det, i følge Afdal, avgjørende å analysere hva deltakere handler og forstår med (Afdal 2013:181).

3.16 Læring og individ

Menneskets tenkning blir formet av det man er med på, noe som er unikt for mennesket. Avhengig av hvordan omverdenen fungerer og hvilke medierende redskaper vi har tilgang til, utvikler vi oss i ulike retninger. På den måten utvikler også samfunnet seg. De tradisjonelle perspektivene på læring og utvikling har tatt utgangspunkt i at slike prosesser bare har én retning som er felles for andre. Man får da, i følge Säljö, en monokulturell forestilling der alle måles med samme målestokk (Säljö 2006:60). Dette ser man på som urealistisk i dag. Menneskene utvikler seg i mange retninger der man tilegner seg ulike typer kulturelle redskaper og ferdigheter.

I følge Säljö kommer kunnskapene våre fra kulturelle erfaringer (Säljö 2006:62). Språket inngår som en viktig del av kommunikasjonen og gjør at vi kan ta del i kulturelle erfaringer. Mennesket er formbart i store deler av livet. Samfunnet er komplekst og endrer seg raskt. Det blir, som et resultat av det, ikke tilstrekkelig å lære og utvikle seg bare gjennom barne- og ungdomsårene. Man må være villig til å utvikle seg i en stor del av livet. Vi snakker om livslang læring.

Mange kritiserer, i følge Säljö, et sosiokulturelt perspektiv på læring (Säljö 2006:63). Kritikken er rettet mot at læring hos individet ikke kan forklares. Innenfor et sosiokulturelt perspektiv kan læring nemlig ikke forklares. Kritikerne tenker gjerne at individet er forutsigbart i måten man lærer på. Et vesentlig spørsmål er hvordan individet lærer, og ikke minst hva som er årsaken til at noen gjør det bedre enn andre i mange situasjoner. Dette spørsmålet er også sentralt innenfor sosiokulturelt perspektiv. Kollektivet kan ikke lære uten at individet lærer, og læring skjer på mange arenaer. I et sosiokulturelt perspektiv er læring og kunnskap situert - det vokser frem i sosiale praksiser. Man kan dermed ikke bare fokusere på individet som en isolert person. Samtidig agerer mennesker alltid ved hjelp av ulike typer redskaper. Kunnskap og ferdigheter er knyttet tett sammen til de redskapene man har tilgang til. Det er dermed, ut fra et sosiokulturelt perspektiv på læring, umulig å skille ferdigheter og bruk av redskaper fra hverandre. Vi kan si at det vi lærer er hvordan man benytter de medierende redskapene vi har tilgang til. Menneskelige kunnskaper og ferdigheter er dermed redskapsavhengig (Säljö 2006:63-64).

3.17 Læring og kunnskap

I følge Afdal er læring og kunnskap ikke to uavhengige begreper (Afdal 2013:19). Læring er å forstå som kunnskap i bevegelse. Kunnskap er å forstå som en prosess like mye som en substans. Forståelsen av læring påvirker hvordan man kan tenke kunnskap og omvendt. Kunnskap er å forstå som noe mer enn påstandskunnskap. Vi kan dermed se det slik at kunnskap er mer enn en vare eller gjenstand, eller noe som kan overføres og tilegnes. Kunnskap kan analyseres i ulike former ved å se på den som praktisk, moralsk, relasjonell og kontekstuell. Religiøs kunnskap blir dermed mer enn teologisk påstandskunnskap. I den religiøse kunnskapen inngår også den kroppslige, relasjonelle, distribuerte og tause kunnskapen, som man finner i ulike praksiser. Kunnskap er også å forstå som substansielle prosesser. Dette innebærer vanskeligheter med å sette noe skarpt skille mellom produksjonen av kunnskap og anvendelsen av den. "Kunnskap innebærer å kunnskape" (Afdal 2013:19). Dette innebærer å se på kunnskap som skaping av kunnskap. Læring er å forstå som innovasjon der man skaper og utvikler kunnskap og praksiser. Dette skjer, i følge Paavola og Hakkarainen, ved å utvikle og ta i bruk nye redskaper (Afdal 2013:199). Paavola og Hakkarainen knytter, i følge Afdal, sin kunnskapsmetafor til teoretiske bidrag fra Bereiter, Engeström og Nonaka og Takeuchi. Videre er begrepet *kunnskaping* ikke bare å finne innenfor aktivitetsteori. Begrepet kan forstås som en læringsmodus og man finner det i flere nyere forskningsbidrag (Afdal 2013:199). Kunnskaping og deltakelse skiller lag ved et vesentlig innovativt aspekt. Det primære er ikke å lære gjennom å bli deltaker i en eksisterende praksis eller virksomhet. "Kunnskaping betyr at kunnskap hele tiden gjøres ny, den utvikles og forandres" (Afdal 2013:200). Kunnskaping er ikke noe vi eier, men noe vi gjør (Mogstad 2013:2).

3.18 Kristen kunnskap

Bakhtin stiller spørsmål ved om kristendommen er en ferdig gitt pakke eller om den er en samling av ulike ritualer, symboler og fortellinger som er i bruk på ulike måter (Mogstad 2013:1). Han går for det siste, hvilket vil si at de ulike uttrykkene for kristen tro og det kristne meningsinnholdet forandrer seg gjennom tiden. Dette fører i sin tur til at kristen kunnskap *beveger seg*. Dette sammenfaller med hva man finner hos Afdal (se ovenfor). I følge Mogstad består kristen kunnskap først og fremst av prosesser, praksiser og bevegelser, ikke av påstandskunnskap. "Meningsinnholdet i de kristne ritualene og praksisene forandrer seg, og dermed endrer også kunnskapen seg" (Mogstad 2013:2).

4.00 METODE

4.01 Empirisk feltarbeid

For å finne svar på hvordan lysgloben er i bruk i lutherske kirker, samt hvordan brukerne opplever den, skal jeg gjøre et empirisk feltarbeid. Et empirisk feltarbeid bygger på sanselig erfaring. Arbeidet vil, som nevnt i innledningen, bli utført i forbindelse med gudstjenester innen utvalgte menigheter innen *Den norske kirke* i Kristiansand. Ved at undersøkelsene utføres i flere kirker, fremfor bar i én kirke, får man en bredere innsikt i hvordan lysgloben er i bruk.

4.02 Deltakende observasjon, intervju og dokumentanalyse

Gjennom det empiriske feltarbeidet, som denne avhandlingen bygger på, vil jeg ta i bruk en kombinasjon av flere metoder, blant dem deltakende observasjon. Deltakende observasjon er en metode som, i følge Fangen, egner seg for formidling i litterær form, noe som vil sammenfalle med formidlingen i denne avhandlingen (Fangen 2010:260). "Deltakende observasjon er en metode som svært ofte benyttes i kombinasjon med andre metoder, for eksempel dokumentanalyse og intervju" (Fangen 2010:171). I denne avhandlingen inngår også både intervju og dokumentanalyse. Det vil bli gjennomført intervju av brukere av lysgloben samt intervju av ansatte. Dokumentanalyse er i bruk ved å se på hvordan lysgloben inngår/kan inngå i fastsatte ordninger for *Den norske kirke* (se kapittel to).

4.03 Livsverdenintervju og delvis semistrukturerte intervju

Intervjuene av lysglobebukere er såkalte livsverdenintervjuer ved at det søkes etter intervjupersonenes egne perspektiver og fortolkninger rundt lysgloben. Intervjuene er videre semistrukturerte ved at det verken dreier seg om en åpen samtale eller en lukket spørreskjemasamtale (Kvale og Brinkmann 2009:47). Om ikke spørsmålene i intervjuene i denne undersøkelsen er lukket, så er de i alle fall langt på vei fastlagt på forhånd. Jeg vil derfor fastslå at intervjuene i denne undersøkelsen bare er delvis semistrukturerte. Men tilleggsspørsmål vil bli stilt der det måtte være naturlig eller føles nødvendig. Det at spørsmål er fastlagt på forhånd - strukturert utspørring - hører egentlig hjemme innenfor kvantitativ metode. Men kvantitative elementer i kvalitative undersøkelser kan i følge en artikkel av Grønmo, "Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen", forsvares: "I praksis vil mange kvalitative forskningsopplegg også ha innslag av kvantitative

elementer. Omvendt vil kvantitative analyser også berøre kvalitative forhold i større eller mindre grad" (Grønmo 2002:74)

4.04 Kvalitative intervju

I følge Fangen er det ganske vanlig å kombinere deltakende observasjon med kvalitativ intervjuing (Fangen 2010:172). Gjennom kvalitative forskningsintervjuer vil jeg søke etter å se bruken av lysgloben fra brukerens side. Å få frem hans/hennes erfaringer og avdekke hans/hennes opplevelse, til forskjell fra vitenskapelige forklaringer, vil være et mål. Det vil, med andre ord, tilstrebes å forstå intervjudeltakernes perspektiv. Det vil være spørsmål både i form av fakta- og meningsspørsmål. Ut fra det kvalitative forskningsintervjuet søker man etter kvalitativ kunnskap uttrykt i normalt språk, ikke tall eller mengdeenheter, da målet ikke er kvantifisering (Kvale og Brinkmann 2009:49).

4.05 Presentasjon av funn fra feltarbeidet

I presentasjonen av funn fra feltarbeidet, kommer jeg delvis til å bryte med det kvalitative forskningsintervjuet ved også å forsøke å presentere funn etter antall. En slik antallspresentasjon vil være å finne i kapittel seks - *Hovedfunn med drøfting* - i denne avhandlingen. Hovedfunnene i kapittel seks vil bygge på funnene i analysekapittelet, kapittel fem. Det kan by på utfordringer å presentere svar på meningsspørsmål, der svarene er utgreiende, etter antall. Funnene kan i verste fall fremstå forenkende og utvetydige der nyanser kommer dårlig til syne. Men ved å gjengi svarene også grundig i litterær form, mener jeg at nyansene vil komme tilstrekkelig frem. Det må her understrekes at formålet ikke er å komme frem til utvetydige og kvantifiserbare svar.

Resultatene fra feltarbeidet vil bli presentert i en bekjennende sjanger. Fangen hevder at dette er en sjanger som i den senere tid har blitt mer vanlig blant sosiologer som gjennomfører feltarbeid (Fangen 2010:264). Sjangeren kjennetegnes ved at forskeren tar med seg sin egen stemme i teksten (Fangen 2010:262). Det vil komme frem hva som ble sagt samt hva som skjedde og man vil få innblikk i hvilken rolle forskeren hadde.

Da intervjuuttalelsene skal brukes for å analysere meningsinnholdet, og ikke brukes til språkanalyse, vil uttalelsene fra intervjuene bli redigert. Ufullstendige setninger vil bli fullført og digresjoner vil bli utelatt. Uttalelsene vil dermed fremstå grammatisk korrekt, noe som

passer for en skriftlig form (Fangen 2010:179). For å sikre tilstrekkelig sensitivitet, er noen opplysninger omskrevet for å gjøre det vanskeligere å spore opp intervjudeltakerne.

Resultatene fra feltarbeidet vil også gå i dybden - noe som er et trekk ved kvalitative intervjuer. Når man går i dybden, sier det seg selv at det er begrenset hvor mange menigheter man kan gjøre undersøkelser i, samt hvor mange personer man kan intervjuer. Jeg har derfor begrenset meg til følgende kirker: *Vågsbygd kirke*, *Lund kirke* og *Kristiansand domkirke*. Ved at flere kirker inngår i feltarbeidet, får man en bredere innsikt i hvordan lysgloben er i bruk kontra hva man vil gjøre om for eksempel bare én kirke hadde inngått i feltarbeidet. Valget av menighetene er mer eller mindre valgt tilfeldig, men en viktig forutsetning var selvsagt at lysglobe inngikk blant inventaret. Observasjonene og intervjuene ble utført i forbindelse med to ulike søndag formiddagsgudstjenester i hver av de tre menighetene. Tre brukere av lysgloben har blitt intervjuet i hver av menighetene - totalt ni personer. Observasjon har vist at det er flest kvinner som tenner lys i globen. Jeg har derfor valgt å intervjuer flest kvinner - to kvinner og én mann fra hver av de tre menighetene - totalt seks kvinner og tre menn. Utenom denne kjønnsfordelingen er valg av intervjuobjekter mer eller mindre tilfeldige. Observasjon har videre avdekket at det er mange eldre som tenner lys - dette gjenspeiler seg også i gjennomsnittsalderen hos intervjudeltakerne, som er på drøye sekstien år. Av hensyn til personvern er intervjudeltakerne anonymisert på personnivå, bare kjønn, alder tilkjenngis. Av anonymitetshensyn oppgis det ikke hvilken menighet det enkelte intervjudeltaker tilhører. Jeg har valgt å la rekkefølgen på intervjudeltakerne gå etter alder - fra yngst til eldst. For å få et innblikk i hva man fra kirkens side tenker rundt bruken av lysglobe, har jeg intervjuet én ansatt i hver av de utvalgte menighetene - én sokneprest og to daglige ledere. Det var tilfeldigheter som gjorde at ansatte ble representert ved én sokneprest og to daglige ledere.

4.06 Funnenes validitet

Grønmo hevder at kvalitative analyser har klare begrensninger når det gjelder å vurdere hvorvidt de hypoteser og teorier som utvikles er holdbare i mer omfattende sammenhenger. Begrensningene henger sammen med materialets manglende tilknytning til større grupper eller større område (Grønmo 2002:73-74). Et annet vesentlig problem ved kvalitative data er deres begrensende rekkevidde og gyldighet (Grønmo 2002:93). Grunnlaget for datamaterialet i denne avhandlingen bygger på hva som er sett og hørt. Da denne undersøkelsens utvalg er forholdsvis lite både på menighets- og personnivå, samt at det geografiske området er begrenset, vil det ikke være tilstrekkelig grunnlag for å fastslå at funnene er representative.

Jeg håper allikevel at dette bidraget skal gi et innblikk i bruken av lysglobe i *Den norske kirke*, og at det kan være en katalysator for videre forskning innen emnet.

4.07 Spørsmål i feltarbeidet

Nedenfor er det skissert opp spørsmål til bruk under observasjon før og under gudstjenestene. Videre er det skissert opp spørsmål til brukere av lysgloben etterfulgt av spørsmål til ansatte. Under de deltakende observasjonene og intervjuene ble det gjort notater samt at det ble gjort lysopptak på iPod. Intervjuene av de to daglige lederne ble utført via e-post.

4.08 Spørsmål til ansatte

- *Når fikk dere lysgloben i kirken?*
- *Hvem har lagd globen?*
- *Hvor mye kostet lysgloben?*
- *Hvem var det som tok initiativ til å anskaffe globen?*
- *Var det diskusjon rundt det å skulle gå til anskaffelse av en lysglobe, eventuelt hva handlet diskusjonen om?*
- *Finnes det noen referater fra behandlingen av saken i menighetsrådet?*
- *Hva er hensikten med globen?*
- *Er det noe vedtak på hvilken hensikt/funksjon lysgloben skal ha?*
- *Hvordan ble globen mottatt da den var nyanskaffet og i bruk i kirken?*
- *Hvor stor rolle erfarer du at lysgloben har i deres kirke i dag?*
- *Har det skjedd noe endring av bruken fra den var ny og frem til nå, vventuelt hvilke endringer?*
- *Brukes lysgloben med fastsatte ord under liturgien, eventuelt under hvilke ledd i gudstjenesten, og hvilke ord/formuleringer brukes?*

4.09 Spørsmål ved observasjon i forbindelse med gudstjenestene

Før gudstjenesten starter:

- *Hvor er lysgloben plassert?*
- *Hvordan ser lysgloben ut?*
- *Er lysgloben tent?*
- *Tenner noen lys i lysgloben?*

Under gudstjenesten:

- Når tas lysgloben i bruk? Er bruken styrt av presten/medvirkende i gudstjenesten og/eller brukes den tilfeldig av deltakere under gudstjenesten?
- Hvem har "makten" over lysgloben?
- Sier presten/ansatte/medvirkende noe om lysgloben, eller er den i bruk uten at det refereres til den, eventuelt hva sies?
- Hvilke stemmer høres?

Etter gudstjenesten:

- Tenner noen lys i lysgloben?

4.10 Spørsmål til brukere av lysgloben

- Hvilken betydning har lysgloben for deg?
- Hvor ofte tenner du lys i globen?
- Ved hvilke anledninger bruker du lysgloben? Bare i glede og takksigelse eller i sorg og kamp, eller innenfor begge kategorier?
- Hvor ofte går du i kirken og hva slags arrangementer er det du deltar på?
- I hvilken grad opplever du at globen gir mening? Begrunn.
- I hvilken grad påvirker lysgloben tilværelsen din? Begrunn.
- I hvilken utstrekning utvikler globen din identitet? Begrunn.
- Hvordan er opplevelsen av mestring ved bruk av lysgloben? Hva kan evt. være grunnen til mestringsfølelse?
- Hva gjør globen med din religiøse virkelighetsoppfatning?
- Hvilke sanser bruker du til å handle og forstå med gjennom å bruke lysgloben?
- Betyr det tente lyset i midten noe for deg? Eventuelt hva?
- Hvilken oppfatning har du om hensikten med globen fra kirkens side?
- Oppfordrer presten/ansatte/medvirkende til å bruke lysgloben, eventuelt hva sies, hvor i gudstjenesten sies det og hvor ofte sies det?
- Formidler presten/ansatte/medvirkende noe om symbolikk når globen er i bruk, eventuelt hva sies?
- Opplever du at lysgloben er konserverende eller fornyende? Begrunn.

5.00 ANALYSE

5.01 Presentasjon av kirkene

Vågsbygd kirke ligger i Kristiansands største bydel - Vågsbygd. Antall medlemmer i soknet er sju tusen fire hundre og nittito (pr. 01.01.2009) og gjennomsnittlig gudstjenestebesøk er på to hundre og seksti seks (i 2009)

(www.kristiansand.kirken.no/Kirkebygg/Kirkene/V%C3%A5gsbygdkirke/tabid/16859/language/nb-NO/Default.aspx. Sitert 01.09.2013). Gudstjenestebesøket i denne menigheten er blant det høyeste i landet sett i forhold til antall medlemmer i soknet (Eikeland 2012). *Vågsbygd kirke* er bygget i betong/stein og stod ferdig i 1967. Menighetssalen, som ble brukt som kirkerom frem til 1967, stod derimot ferdig i 1959. *Vågsbygd kirke* er en arbeidskirke og innehar ca. fire hundre sitteplasser i selve kirkerommet. I tillegg kommer sitte plassene på galleriet og i menighetssalen. I 2008 gjennomgikk kirkesalen renovering innvendig (www.vagsbygdmenighet.no/menigheten/kirkebygget/. Publisert 03.04.2013, sitert 01.09.2013).

Vågsbygd kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Vågsbygd kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Vågsbygd kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Lysgloben i *Vågsbygd kirke* er plassert framme i skipet, nærmere bestemt på høyre side rett nedenfor podiet. Globen er sort og formet som en jordklode bestående av fire "spiler" og med et kors på toppen. Lysgloben har tjueto stakehull til stearinlys i tillegg til det store Kristuslyset i midten. Stearinlys, til å tenne, ligger oppi en sylinderformet boks. Rundt Kristuslyset er det fire horisontalliggende gullfargede kors - ett for hver himmelretning.

Vågsbygd kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Vågsbygd kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Lund kirke er en arbeidskirke som ligger på Lund i Kristiansand, ikke langt fra sentrum. Den nåværende kirken stod ferdig i 1987 etter at den gamle kirkesalen ble ødelagt av brann i 1985. Det er fem hundre og tretti sitteplasser. *Lund kirke* er oppført i tre/mur og kirkesalen består av et sekskantet vinkelbygg. Den gamle kirken var en interimskirke fra 1958 og var opprinnelig et tysk feltsykehus. Den nye kirken er koblet sammen med den gamle menighetssalen. Ca. sju tusen medlemmer sokner til *Lund menighet* og gjennomsnittlig deltar ett hundre og sekstiåtte personer på gudstjenestene (www.kristiansand.kirken.no/Kirkebygg/Kirkene/Lundkirke/tabid/16863/language/nb-NO/Default.aspx. Sitert 08.09.2013). Kirkesalen i *Lund kirke* er bredere enn salen i *Vågsbygd kirke* og består av tre midtrader.

Lund kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Lund kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

I *Lund kirke* er lysgloben plassert helt bak i kirkesalen, nærmere bestemt på venstre side i det man kommer inn i rommet. Lysgloben er identisk (se intervju med daglig leder nedenfor) med globen i *Vågsbygd kirke*: Den er sort og formet som en jordklode bestående av fire "spiler". På toppen av jordkloden er det et gullfarget kors. Også her er det tjueto stakehull til stearinlys i tillegg til det store Kristuslyset i midten. Rundt Kristuslyset er det fire horisontalliggende gullfargede kors - ett for hver himmelretning. Det som derimot skiller seg fra lysgloben i *Vågsbygd kirke*, er at den ikke har noe boks til stearinlys. Stearinlysene er allerede plassert i stakehullene. De som ønsker å tenne lys i denne globen må dermed ta et av stearinlysene som allerede er plassert ut i stakehullene.

Lund kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Lund kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Lund kirke

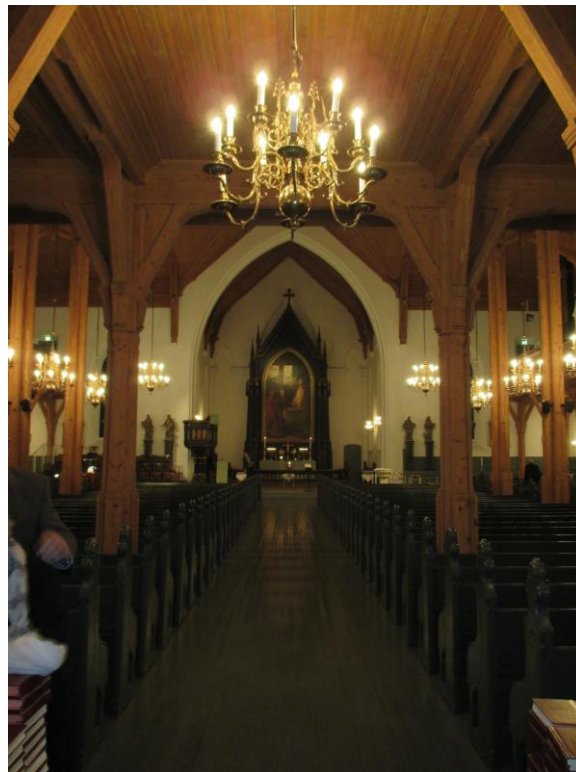
Foto: Lars Egil Jakobsen

Kristiansand domkirke ligger på torget midt i Kristiansand sentrum og er den tredje av domkirkene som gjennom årenes løp har blitt bygget i byen. Kirken som står der i dag er den fjerde av kirkene som har stått på dette stedet. Den forrige kirken brant ned under bybrannen som rammet Kristiansand i 1880. Dagens kirke ble bygget i 1883-1884 - ble vigslet 18. mars 1885 - og er bygget i tegl og tre og har et korsformet skip. Med sine forenklede gotiske spissbuer er stilen nygotisk. Med sytti meters høyde, seksti meter i lengde, drøye trettiåtte meter i bredden og i dag tusen godkjente sitteplasser (opprinnelig var antall sitteplasser drøye to tusen), er domkirken i Kristiansand en av de største kirkene i landet (www.kristiansanddomkirke.no/menigheten/kirkebygget. Sitert 23.09.2013). Fire tusen og seksten personer sokner til domkirken (pr. 01.01.2011) og det er gjennomsnittlig to hundre og tretten personer til stede på gudstjenestene (i 2011) (www.kristiansand.kirken.no/Kirkebygg/Kirkene/Kristiansanddomkirke/tabid/16866/language/nb-NO/Default.aspx. Sitert 23.09.2013).

Kristiansand domkirke

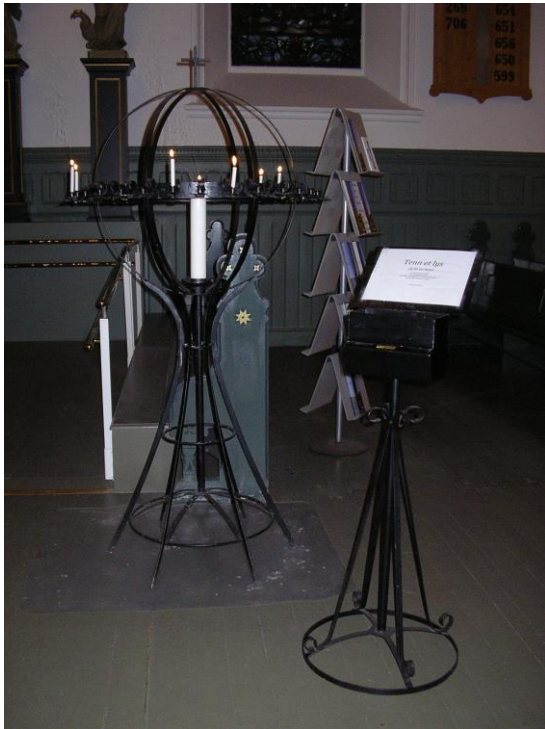
Foto: Lars Egil Jakobsen

Kristiansand domkirke

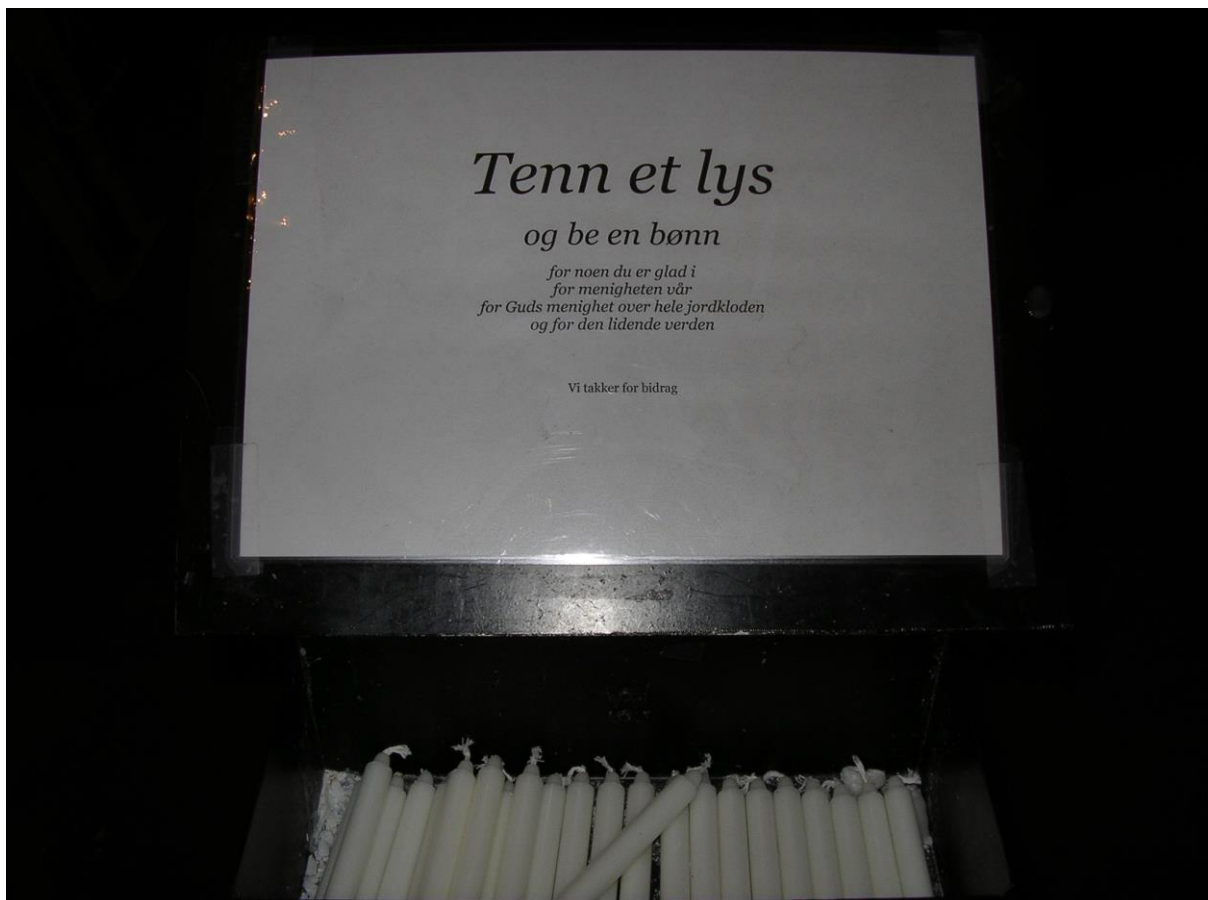
Foto: Lars Egil Jakobsen

I *Kristiansand domkirke* er lysgloben plassert på høyre side foran i langskipet, nedenfor podiet. Globen er sort og formet som en jordklode. Jordkloden består her av seks "spiler". På toppen av jordkloden er det et sort kors. I denne lysgloben er det tretti stakehull til stearinlys i tillegg til det store Kristuslyset i midten. Under Kristuslyset er det et kvadrat som er bøyd litt oppover i de fire spissene. Ved å sammenlikne denne lysgloben mot globene i *Vågsbygd kirke* og *Lund kirke*, skiller denne seg særlig ut i den nedre halvdelen (se bildene). I domkirken ligger det stearinlys i en sort eske i et eget gulvstående stativ ved siden av lysgloben. Denne esken har i tillegg et hull som man kan legge penger oppi. Over esken er det klistret opp et hvitt A4-ark med følgende tekst: "Tenn et lys og be en bønn for noen du er glad i for menigheten vår for Guds menighet over hele jordkloden og be for den lidende verden Vi takker for bidrag".

Kristiansand domkirke Foto: Lars Egil Jakobsen *Kristiansand domkirke*

Foto: Lars Egil Jakobsen

Kristiansand domkirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

5.02 Intervju med ansatte i menighetene

Sokneprest, Bjarte Våge, har vært ansatt i *Vågsbygd menighet* siden 2006 og forteller at lysgloben allerede var der da han startet sin tjeneste i menigheten. Han forteller videre - etter først å ha rådført seg meg noen andre i menigheten under kirkekaffen - at lysgloben kom like før årtusenskiftet. Han forteller at hensikten med globen er å skape en bønnestasjon - et ettertankens sted i kirken. Videre forteller han at hensikten med lysgloben er at den skal skape nok en impuls til menigheten og formidle at det er mer enn "oss" som tilhører kirken. Han foreller at kirken er verdensvid og med et stor kristent fellesskap. "Samtidig kan jeg være med å være en del av dette store fellesskapet", fortsetter han. I forhold til hvor stor rolle han erfarer at lysgloben har i deres menighet i dag, svarer han at globen er i bruk som én blant flere bønnestasjoner under nattverden. Det er her - under nattverden - at globen blir mest brukt. Han forteller at lysgloben er den mest synlige bønnestasjonen menigheten har - både i forhold til plassering, men også i forhold til utforming. Våge forteller at også barna tenner lys i globen. Han ser det som et yndet sted for barn å gå frem. De kan føle at de kan være med på noe og bli tatt på alvor. Lysgloben er en arena der alle kan delta. Man trenger for eksempel ikke å beherske å skrive, slik man må på andre bønnestasjoner. Våge opplever at lysgloben i *Vågsbygd menighet* brukes enda mer aktivt i dag i forhold til tidligere. Årsaken, hevder han, er den økte bruken av bønnestasjoner samt det å ha bønnevandring under nattverden. Våge sier det slik: "Når folk har gått til nattverd, så er de i bevegelse, og så er det veldig mange som går innom lysgloben akkurat da. Så da vil jeg si at det vanligvis er fullt av tente lys."

I *Lund kirke* har man hatt lysglobe omtrent siden den nåværende kirken stod ferdig i 1987, kan daglig leder, Torunn Haugen Jerstad, fortelle. Hun har fått spørsmålene på forhånd og har rådført seg med han som har vært sokneprest fra 1986 (og som fortsatt er aktiv i menigheten), organisten gjennom de sytten siste årene samt kirketjener (som har vært der noe kortere), før hun svarer. Jerstad forteller at lysgloben ble byttet ut med en ny globe i 2007 og at den gamle lysgloben ble gitt til et leirsted. Den nåværende globen er laget av Kjell Gunnar Overøye og kjøpt via *Kirkelig Kulturverksted*. Den er identisk med lysgloben i *Vågsbygd kirke*. Globen kostet ca. kr seksten tusen ekskludert frakt og ble belastet fra investerings- og vedlikeholdsfondet. I tiden før utskiftningen, mottok menighetsrådet i *Lund menighet* flere henvendelser om at lysgloben burde skiftes ut med en som stilmessig passet bedre. Disse henvendelsene, sammen med det faktum at det ikke lenger var mulig å skaffe lys som passet i holderne, bidrog til å få fart på saken. Både i staben og i menighetsrådet ble det snakket om å skaffe ny lysglobe og det var stor enighet rundt saken. Jerstad forteller at saken ble behandlet i

menighetsrådsmøte 29.11.2006. Det ble i samme møte nedsatt en komité bestående av tre personer og den ble gitt fullmakt til å bestemme hvilken lysglobe man skulle gå for. Komiteen landet enstemmig på Overøyens lysglobe. Denne globen er også fordelaktig for rullestolbrukere og barn - slik at de kan nå opp - med sine nitti cm opp til lysringen. Endelig godkjennelse ble gitt av kirkekonsulenten hos biskopen. Daglig leder forteller at hensikten med globen er at den skal være et synlig uttrykk for bønn og forbønn. Når man tenner lys fra Kristuslyset, er det et symbol på at man formidler lyset fra Kristus ut i verden. Men det finnes ingen vedtak om hensikten med den, kan hun fortelle. Globen ble godt tatt imot av menigheten da den var ny i kirken og Jerstad forteller videre at globen hele tiden har blitt godt mottatt av menigheten. Den har vært mye i bruk hele tiden, men den blir stadig brukt mer. Jerstad forteller at mange tenner lys før gudstjenesten begynner. Globen brukes også til lystenning i forbindelse med barnarbeid, babysang, trosopplæringstiltak, konfirmanter etc. Jerstad hevder videre at lysgloben spiller en stor rolle i menigheten i dag og begrunner det med at den er mye i bruk. Lysgloben stod tidligere fremme i kirken (står plassert bak i kirkesalen i dag, se ovenfor) og ble brukt til dåpslys og i forbindelse med forbønn. Jerstad forteller at man i dag har en dåpslysestake med et Kristus-lys i midten og tre lys på hver side og at denne i dag brukes til dåpslysestake og ved forbønn. Hun forteller avslutningsvis at globen ikke brukes med fastsatte ord under liturgien.

Daglig leder i *Kristiansand domkirke*, Kari Gunn Emmelthun, har også fått spørsmålene på forhånd og har rådført seg med andre før hun svarer. Hun forklarer manglende svar på noen spørsmål med at det er flere nye i staben. Emmelthun forteller at lysgloben i domkirken sannsynligvis kom i tidsrommet 1995–1999. Den er laget av elever ved *Vennesla videregående skole*. Daglig leder forteller at hun ikke kan erindre om det ble betalt noe for globen eller om den bare inngikk som en del av elevenes utdanning uten noe betaling. Men en liten tilstelning var det i alle fall, tilføyer hun. Emmelthun forteller at det var vanlig å tenke lysglobe i tiden rundt anskaffelsen. Flere i menigheten snakket om det, og de var opptatt av det liturgiske rundt det. Hun hevder videre at det ikke var noe stor diskusjon rundt temaet. Hun forteller også at det ikke er gjort noe vedtak rundt hensikt/funksjon til lysgloben. Emmelthun hevder at globen ble godt mottatt da den var nyanskaffet og at denne mottakelsen ikke har endret seg. Hun forteller at lysgloben brukes ved åpen kirke (mandag til fredag kl. 11.00–14.00), nattkirke, barnemesser og fredagsmesse (kl. 11.30). Aller minst brukes den i forbindelse med høymesse søndag formiddag.

Ovenfor i denne avhandlingen, så vi at bruk av lysglobe i gudstjenesten kan unngås, da dagens ordninger for hovedgudstjeneste i *Den norske kirke* åpner for mange valg. Det må også legges til at det ikke er alle kirker som har lysglobe. Det fikk jeg erfare, da jeg var i kontakt med daglig leder i *Oddernes menighet* for å forespørre om deres menighet ville være villige til å være med i dette forskningsprosjektet. De måtte melde avbud, da de ikke har lysglobe i deres menighet (de begrunnet uteblivelse av lysglobe med at de strever med plasseringen, men at anskaffelse har vært på agendaen og at man kanskje i fremtiden vil gå til anskaffelse av lysglobe).

5.03 Observasjoner i forbindelse med gudstjenester

I *Vågsbygd kirke* ble undersøkelsene utført søndagene 25.08.2013 og 01.09.2013 i forbindelse med hovedgudstjenesten kl. 11.00. Besøkene var klarert med daglig leder på forhånd, men datoer var ikke avtalt. Det at datoene ikke var avtalt på forhånd kan være å anse som en fordel, da forutsetningene for undersøkelsene dermed blir så normale som mulig.

Søndag 25.08.2013 var det gudstjeneste i *Vågsbygd kirke* ved kapellan Nils Terje Andersen. Det var blitt 14. søndag i treenighetstiden og *Vingårdssøndag*. Evangelieteksten, som var prekentekest og som handler om forsakelse og lønn, var hentet fra Matt 19,27-30. Det var i gudstjenesten dåp av seks barn, et G2-team spilte under salmene (bortsett fra orgel under noen salmer) og en kvinne i teamet medvirket som forsanger. Det var også søndagsskole og kirkekaffe. Kirken var så å si fullsatt av deltakere. Stearinlysene i kirken, inkludert Kristus-lyset i lysgloben, ble tent ca. kl. 10.50. Det ble ikke referert noe til lysgloben under denne gudstjenesten og ingen stearinlys i lysgloben ble tent.

Den etterfølgende søndagen, 01.09.2013 og 15. søndag i treenighetstiden, var det gudstjeneste i *Vågsbygd kirke* ved sokneprest Bjarte Våge. Evangelieteksten, som også denne søndagen var prekentekest og som handler om kjærlighet, var hentet fra Joh 15,9-12. Det var nattverd og kirkekaffe. Denne søndagen var det noe færre deltakere, men det var allikevel godt over halvfullt. Årsaken til at det var færre deltakere denne dagen var trolig at menigheten også arrangerte menighetstur denne helgen. Det at det ikke var dåp denne søndagen kan også være en medvirkende årsak til færre deltakere. Stearinlysene i kirken, inkludert Kristus-lyset i lysgloben, ble også denne søndagen tent ca. kl. 10.50. En kvinne tente ett lys i lysgloben før gudstjenesten startet.

Gudstjenesten går sin gang uten at det refereres til lysgloben og uten at flere tenner lys i den. Men mot slutten av nattverdsliturgien og før nattverdsutdelingen starter, forteller presten om bønnestasjoner (se aktuell redegjørelse av valg under bønnevandring i *Ordning for hovedgudstjeneste* i kapittel to av denne avhandlingen) man kan benytte seg av, og om lysgloben sier han følgende:

I rommet her kan du få lov til å bevege deg. Du kan tenne et lys ved sidebønnestedene og du kan stanse ved lysgloben og tenne et lys, be en bønn og legge frem for Gud det du har på hjertet.

Nattverden utdeles på to ulike måter ved to stasjoner: Man kan motta nattverden ved å knele ved alteret og motta brød (oblat) og vin (i beger) eller stående ved intinksjon ved å motta brød (oblat) og dyppe det i vin foran i kirkeskipet, rett nedenfor podiet. All nattverdsutdeling foregår fremme i kirken og nattverdsgjestene passerer dermed også lysgloben. Flere deltakere tenner lys i lysgloben. I løpet av nattverdsfeiringen blir globen så å si fullsatt med tente lys.

Empiriinnsamlingen i *Lund kirke* ble foretatt søndagene 08.09.2013 og 15.09.2013, også her i forbindelse med formiddagsgudstjenesten. Besøkene var, også her, klarert med daglig leder på forhånd, men vi gjorde ikke noen avtaler om datoer, slik vi heller ikke gjorde i *Vågsbygd kirke*.

Søndag 08.09.2013 - 16. søndag i treenighetstiden - var det tre geistlige aktører i sving under gudstjenesten i *Lund kirke*. Grunnen var at det denne dagen var avskjed med sokneprest Hans Jørgen Wennesland. I tillegg til Wennesland medvirker domprosten i Kristiansand, Bjarne Sveinall, og kapellan Liv Turid Blesvik i gudstjenesten. I prekenen tok Wennesland først for seg evangelieteksten fra Matt 11,16-19 om døperen Johannes og Jesus og deres forskjellighet. Deretter tok han for seg leseteksten fra 1 Kor 1,18-25 om korset og forsoningen - korset som forener. Kirkekoret deltok under gudstjenesten, både under liturgi og salmer, men også med egne fremføringer. Det var nattverd fra to stasjoner og utdelingen foregikk stående ved intinksjon, der man kom frem foran podiet og mottok brød (oblat) som man dypet i vin. Det var søndagsskole for barna. Under kirkekaffen var det avskjed for sokneprest Wennesland. I tillegg til kaker, som denne dagen var bedre enn ellers, og kaffe, var det hilsninger til avtropperen. Kirken var i underkant av halvfull av deltakere.

Når jeg ankommer kirken, ca. kl. 10.30, er stearinlysene i kirken allerede tent, inkludert Kristus-lyset i lysgloben. Det blir ikke sagt noe om lysgloben under gudstjenesten, men den

blir flittig benyttet. Flesteparten av de som tenner lys globen, seksten personer, gjør det før gudstjenesten starter. Fire personer gjør det i forbindelse med nattverden. Dermed ble totalt tjue av tjuetolys tent i lysgloben. På bildet nedenfor kan man se at stearinlysene, som ble tent før gudstjenestestart, brant ned før gudstjenesten var ferdig.

Lund kirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

Søndag 15.09.2013 - 17. søndag i treenighetstiden - var det familiegudstjeneste i *Lund kirke* ved kapellan Liv Turid Blesvik. Ingen av tekstene fra de oppsatte rekkene for søndagen ble benyttet, men temaet for søndagen - Jesu under - kom allikevel frem. Kapellanen fortalte historien om da Jesus stilnet sjøen da han var i en båt sammen med disiplene og der det ble sterk vind. Det var ingen tekstlesning eller teksthenvising til prekenen, men det ble fortalt at historien var å finne i 4-årsboken. Det ble lest én lesetekst og den var hentet fra Klag 3,25-26. Tre barn ble døpt. For hvert barn som ble døpt, ble det tent et stearinlys i en sjuarmet lysestake (dåpslysestake, jamfør intervju med daglig leder ovenfor) fremme på podiet. I denne lysestaken er det midterste lyset Kristus-lyset (jamfør intervju med daglig leder ovenfor) tykkere enn de andre og også litt nedsenket i forhold til de andre lysene. Dette stearinlyset i midten, Kristuslyset, var tent på forhånd. Lysene som ble tent i dåpslysestaken under dåpen, ble tent fra Kristuslyset i midten. Etter at alle tre barna var blitt døpt sa presten følgende: "Jesus sier: Jeg er verdens lys. Den som følger meg skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys". Lystenning med etterfølgende bibelsitering, slik den ble formulert denne dagen i *Lund kirke*, er et valgfritt ledd i gudstjeneste med dåp (se aktuell redegjørelse av lystenning ved dåp i *Ordning for Dåp i hovedgudstjeneste* i kapittel to av denne avhandlingen). *Kirkespirene* - kor med små barn - sang. Det var utdeling av 4-årsbok til fireåringene. I etterkant av gudstjenesten var det kirkekaffe, der kaffe, saft, kaker og is inngikk. Kirken var så godt som fullsatt.

Når jeg ankommer kirken, ca. kl. 10.40 er stearinlysene i kirken allerede tent, inkludert Kristus-lyset i lysgloben. Det blir heller ikke denne dagen sagt noe om lysgloben under gudstjenesten, men den blir allikevel benyttet. Tretten stearinlys blir tent i lysgloben før gudstjenestestart. Det er også noen som tenner lys i globen i det de går ut av kirkesalen etter gudstjenesten.

I *Kristiansand domkirke* ble undersøkelsene utført søndagene 22.09.2013 og 20.10.2013. Besøkene var, inkludert datoene, klarert med daglig leder på forhånd.

Søndag 22.09.2013 - 18. søndag i treenighetstiden - var det gudstjeneste ved tidligere sokneprest Arnfinn Torjussen i *Kristiansand domkirke*. Torjussen prekte over en annen tekst enn den som var oppsatt for søndagen. Prekenen tok utgangspunkt i Luk 17,11-19, som handler om ti spedalske som blir friske, men der bare én kommer tilbake for å takke. Temaet - Jesu helbredelser - sammenfaller med temaet i den egentlige oppsatte evangelieteksten fra Mark 1,40-45, som altså ikke ble benyttet. Det var nattverd. Nattverden ble mottatt ved å knele ved alterringen og motta brød (oblat) og vin (i beger). Jeg vil anta at det var i underkant av to hundre personer til stede under gudstjenesten.

Når jeg ankommer kirken, ca. kl. 10.25, er stearinlysene i kirken allerede tent, inkludert Kristus-lyset i lysgloben. Det blir ikke sagt noe om lysgloben under gudstjenesten, men den blir allikevel benyttet. Før gudstjenesten starter, er det tent åtte lys. I forbindelse med nattverden tenner sju personer hvert sitt lys. Totalt blir halve globen, femten stearinlys, tent.

Søndag 20.10.2013 var det blitt 22. søndag i treenighetstiden. Prestene som medvirket denne søndagen i *Kristiansand domkirke* var vikarprest Birte Løvåsen og internasjonal prest Odd Bjarne Ellefsen. Gudstjenesten markerte starten på internasjonal uke med tittelen *verdeniKristiansandiverden* der man skal vende seg mot verden og samtidig se seg selv midt i egen by. Denne søndagen var det ikke én preken, men refleksjon etter hver tekstlesning. De oppsatte lesetekstene for dagen ble lest. Ellefsen la ut om første og andre tekstlesning. Å gjøre godt mot hverandre var et gjennomgangstema. Løvåsen la ut om evangelieteksten fra Luk 10,25-37, som handler om den barmhjertige samaritan.

Lysgloben var i dag flyttet og plassert midt på selve podiet og den ble brukt under forbønnsdelen. Prest Ellefsen sa følgende:

Nå skal vi gå inn i forbønnsdelen i gudstjenesten. Når en ber, så er det alltid godt å gjøre noe praktisk. I dag er det internasjonal gudstjeneste i kirken, og derfor har vi lyst til å prøve oss på det som heter bønn mot de fire himmelretninger. (...) Men nå skal vi reise oss opp, og så skal vi reise oss mot den himmelretningen vi ber for - for de vi ber for. (...) Vi snur oss rundt helt til vi har bedt for alle fire verdenshjørner. Konfirmant Julie vil tenne lys i globen for hver retning vi ber for. Så da reiser vi oss opp (...). Så kan dere folde hendene og lukke øynene og gjøre det dere vil, men vi ber sammen. La oss be (...).

Under totalt fire bønner, én for hver himmelretning, roterte både prest, andre medvirkende og menigheten ved å stå vendt i ulike himmelretninger. Etter hver bønn ble det tent et lys i lysgloben (se aktuell redegjørelse av valg under forbønn i *Ordning for hovedgudstjeneste* i kapittel to av denne avhandlingen).

Jeg hadde fra før blitt informert om at det skulle være dåp under gudstjenesten denne dagen, men det uteble. Nattverd inngikk isteden. Også denne dagen ble nattverden utdelt ved at man knelte ved alterringen og mottok brød (oblat) og vin (i beger). Jeg vil anta at gudstjenesteoppmøtet var tilnærmet det samme som ved forrige observasjon i samme kirke - ca. to hundre personer.

Når jeg ankommer kirken, ca. kl. 10.20, er stearinlysene i kirken allerede tent, inkludert Kristus-lyset i lysgloben. Tre små lys i globen er også allerede tent. Før gudstjenesten starter er det blitt tent totalt ni lys i lysgloben. Det blir kun henvist til globen i forbindelse med forbønnsdelen (se ovenfor). Ingen tenner lys i forbindelse med nattverden denne dagen.

Kristiansand domkirke Foto: Lars Egil Jakobsen

Kristiansand domkirke

Foto: Lars Egil Jakobsen

5.04 Intervju med brukere av lysgloben

Intervju med mann (33 år)

Denne mannlige trettitreåringen antar at han tenner lys i lysgloben hver tredje uke, mens han går i kirken hver søndag - for det meste på gudstjenester. Han forteller at han egentlig sokner til en annen kirke, men at han har en tjeneste i kirken han deltar i denne dagen.

Når jeg spør om hvilken betydning lysgloben har for ham, svarer han: "Jeg synes det er et fint fokuspunkt for kirkerommet og det er en fin måte å kombinere det å gjøre en handling og å be. Jeg ser det slik at det er et fint samlingspunkt i kirken." Når jeg videre spør om ved hvilke anledninger han bruker lysgloben, svarer han: "Det er jo når man får ånden litt over seg eller at man føler for å be." Han utdyper: "Det er jo ofte for å minnes de døde og å be for de levende." Han forteller at han i dag ba for foreldrene som er i utlandet der de bor deler av året. "Jeg ba om at de må være trygge", legger han til. Han forteller at han nettopp har besøkt dem og at de har det bra.

Jeg spør så mannen om i hvilken grad han opplever at globen gir mening:

Globen er et symbol, med et slags Kristuslys i midten og korset på toppen. For meg er det bare et fokuspunkt. Jeg tenker på nåden. En regjerende konge har jo et eple med kors på toppen som en del av regalet - du har makt og så har du nåde.

Jeg spør videre om i hvilken grad lysgloben påvirker tilværelsen hans. Han forteller at den ikke gjør det i stor grad, men han medgir at den er et fint innsalg under gudstjenesten. Han fortsetter: "Det viktigste for meg er bønn - ikke selve globen. Jeg kan godt tenne te-lys, eller hva det måtte være." Når det gjelder utvikling av identitet i forhold til globen, svarer han at dette skjer i liten grad. Når vi så kommer vi videre kommer til spørsmålet om mestring, svarer han:

En hver aktivitet når man ber er jo med og hjelper med bønnen på en måte. Lysgloben hjelper meg til å konsentrere meg om hva jeg ber om. Det er en hjelp for meg som menneske, ikke for Gud. Han hører meg nok uansett. Bønn er jo like mye for meg som for Vår Herre.

Trettitreåringen hevder at lysgloben gjør ingenting fra eller til med hans religiøse virkelighetsoppfatning. Han legger til at han ved å bruke globen kommer nærmere Gud, men at han ikke gjør det av globen i seg selv. "Globen i seg selv gjør jo ingenting. Det er jo mennesket som gjør noe. Brød og vin er mye viktigere hvis du tenker sånn fysisk." Når jeg

spør ham om hvorfor brød og vin er mye viktigere, svarer han: "Det har kanskje med tradisjon og gjøre. I tillegg så er det noe du tar inn i deg og det er noe mer enn noe som er eksternt."

Når vi kommer til hvilke sanser han bruker til å handle og forstå med gjennom å bruke lysgloben svarer han: "Det taktile - du tar lyset. En del av opplegget er at du putter litt penger på, så du får gitt en gave. Du ser lyset. Du lukter stearin."

Til spørsmålet om det tente lyset i midten betyr noe for ham, svarer han: "Ja, jeg forbinder det med Kristuslyset som vi har oppe før påske." Han medgir at han tenner sitt lys fra Kristuslyset, men tilføyer at det ikke har noe å si. "Min kjæreste tente ifra et annet lys og det er jo fint det også." Når jeg spør om det ikke er så viktig hvor man tenner lyset fra, svarer han: "Det kan være en vel så fin symbolsk handling å tenne fra noen andres bønn - holdt jeg på å si - fra den enes bønn til den andre."

Når det gjelder spørsmålet om hvilken oppfatning han har om hensikten med lysgloben fra kirkens side, svarer han:

De har jo ikke alltid hatt det. Da jeg var yngre fantes det ikke noe tilsvarende. De brukte jo heller ikke te-lys. Jeg lurer på om te-lysene kom først - at man brukte dem sammen med brostein. Så kom disse globene. Jeg har sett dem i utlandet før. Jeg regner med at det er for å gi folk plass - en aktivitet. Jeg ser det i forbindelse med disse bønnevandringene, for eksempel. Bønnevandringer som vi har ofte under nattverd, særlig på familiegudstjenester.

Jeg spør videre om presten/ansatte oppfordrer til å bruke lysgloben. Han forteller at det bare skjer (indirekte, red.anm.) gjennom at de bruker den liturgisk under gudstjenesten. På spørsmålet om presten/ansatte formidler noe om symbolikk når globen er i bruk, svarer han nei. Han har i alle fall ikke hørt noe om det. Han legger til følgende:

Men det er veldig lite som blir forklart i detalj. Liturgimessig kunne vi gjort en mye større jobb med å forklare alle de liturgiske leddene. Hvorfor kneler presten under de tre ganger tre klokkeslagene for eksempel? Du må nesten spørre en prest for å vite det.

Til spørsmålet om han opplever lysgloben som konserverende eller fornyende svarer han: "Det er jo en fornying, men med sikkert lange tradisjoner i den internasjonale kirke - *Den katolske kirke*. Men jeg ser på det som en fornying." Jeg ber ham utdype hvorfor han ser på globen som en fornying, og han svarer:

Fordi jeg har opplevd å være i kirken uten, så da opplever man det som en fornyelse. Den er allsidig. Den brukes på mange måter: under preken, under forbønn og så videre. Så det må jo være en fornying.

Globen blir noe nytt i måten man bruker den på, ikke i seg selv. I seg selv er det en tradisjonell lysglobe som man sikkert finner eldgamle versjoner av. Men det er bruken som er fornyende, ikke globen i seg selv. Jeg kunne tatt en lysestake og brukt den på en fornyende måte. Jeg synes de bruker globen veldig fint for å fornye gudstjenesten.

Jeg legger til et spørsmål og spør ham om troen hans blir annerledes gjennom å bruke lysgloben:

Nei. Min tro er den samme. Det er det samme med gudstjenesten - min tro blir ikke annerledes med gudstjenesten, men du lærer jo mer. Du styrker jo troen og utvikler deg på en måte. Han legger til at dette bare skjer hvis den (lysgloben, red.anm.) blir brukt. Vi går jo i kirken for å høre Ordet og for å få sjansen til å be. Den (lysgloben, red.anm.) gir en annen type sjanse til å be enn for eksempel å sitte i benkeradene. Så den (lysgloben, red.anm.) er en ny mulighet, en ny kanal og en ny arena for å be.

Mannen viser til at man får noe nytt man kan bruke til bønn. Han gjør en sammenlikning med et eksempel fra kommunesektoren - en sektor som kan nås gjennom ulike kanaler: "Det er akkurat som kommunen som har både telefon, brev og e-post." Han fortsetter:

Jeg er sikker på at hvis vi hadde satt opp en liten jomfru Maria-statue eller noe annet, som et lite lysalter, sånn som du ser i katolske land, så hadde disse helt sikkert også blitt brukt. Jeg ville trodd det. Men så kan man jo spørre seg hvilke typer bønner det oppfordrer til - men det er jo så.

Intervju med kvinne (39 år)

Kvinnen forteller at hun tenner lys i lysgloben i hvert fall hver søndag, og at det hender at hun også tenner lys i forbindelse med åpen kirke i domkirken. Hun går i kirken én til to ganger i uken der hovedgudstjenesten om søndagene inngår. Hun forteller at det også hender at hun deltar på møter i en frimenighet, men da sammen med venner.

På spørsmålet om hvilken betydning lysgloben har, svarer hun følgende: "Jeg er ikke vant til å snakke om de tingene. Så hvilke ord skal jeg bruke? Jeg synes det er veldig fint. Det er viktig for meg." Hun utdyper videre at globen er en slags affirmasjon av troen og at hun gleder seg over å bruke den. Hun forteller at hun synes det er fint å tenne et lys for noen som har fortalt henne at de har det vanskelig.

Kvinnen forteller at hun oftest bruker lysgloben for å få støtte til vanskelige ting - dette være seg både egne og andres vanskeligheter. Men hun bruker den også for å takke, når det er rom for det.

Hun forteller at det var flere ting som lå bak lystenningen i dag. Hun nevner for velsignelse av venner, familie og henne selv. Hun fortsetter: "Jeg fikk i går vite at Norge ikke lenger har

status som demokrati i *FN* fordi det blir begått så mange handlinger som bryter med menneskerettigheter. Jeg tenker på det. At det skal bli bedre tilstander i landet." Hun forteller at det hender hun tenner flere lys, men at hun i dag bare tente ett lys, tenkte på flere ting.

Hun medgir at lysgloben gir mening for henne i stor grad. Hun uttrykker seg slik:

Det er ikke bare det å be en bønn. Det er også det å tenne det lyset. Det er et veldig fint ritual for meg. Man gjør noe håndfast - noe fysisk. Man sitter ikke bare hjemme og ber. Det er ikke bare luftig.

Kvinnen nevner også andre fysiske ting som kirken, prestekappene og nattverden uten å gå noe videre inn på dette.

Trettiniåringen opplever at lysgloben gjør det letter å mestre hverdagen. På spørsmål om i hvilken grad lysgloben påvirker tilværelsen responderer hun kjapt:

Det er vel heller motsatt, skulle jeg til å si. Min identitet er større enn en globe, men jeg uttrykker jo min identitet gjennom den, kan jeg heller si. En gjenstand påvirker ikke min identitet, men det er fint at kirken tilbyr meg den, så jeg kan få lov til å uttrykke behovene mine og den troen jeg har på en mer håndfast måte enn en bønn.

Når det gjelder spørsmålet om mestring kontra lysgloben uttrykker hun seg på følgende måte:

Jeg vet ikke om det er mestring det handler om, men du er inne på noe. Hvis man har et problem, eller noen har et problem, som man har lyst til å be Gud om hjelp til, så er det en fin affirmasjon på det, synes jeg. Jeg tenker kjærlighet. Jeg sender kjærlighet til de jeg ber for og situasjonen. Jeg ber Gud om å delta i det og jeg vet inni meg at det skjer.

Hun tilkjenner etter dette svaret at hun gjerne skulle ha fått tenke gjennom spørsmålene på forhånd. Mot slutten av intervjuet ønsker kvinnen å gjøre noen tilføyelser til spørsmålet om i hvilken grad hun opplever mestring ved å bruke globen. Hun forteller at hun liksom ikke kan svare på spørsmålet, men hun bekrefter at det å tenne lys i lysgloben på en måte gir mestringsfølelse. Hun utdyper: "Man klarer å gi et problem eller noe til noe større. Så kan jeg gå ut og så føles det lettere på en måte. Jeg vet jeg får hjelp. Jeg har opplevd det."

Hun forteller at hun flere ganger har opplevd å få hjelp. Hun forteller om to eksempler. Det første eksemplet dreier seg om en operasjon hun nylig har hatt i forbindelse med kreft i mageregionen, og der legene trodde at hun ikke skulle lever over det. Men hun legger til at hun selv hadde troen på å bli frisk selv: "Jeg var aldri i tvil selv." Hun bekrefter at hun også benyttet seg av lysgloben i perioden med sykdom. Når jeg spør om hvordan hun opplevde at globen var til hjelp i sykdomstiden, svarer hun at hun: "Det kan jeg jo ikke vite." Hun

fortsetter: "Jeg synes det er en fin måte å presentere min bønn på. Jeg føler en viss fred når jeg har tent lyset og at jeg kommer til å få hjelp."

Det andre eksemplet kvinnen trekker frem, der hun har opplevd å få hjelp, dreier seg om en venninne. Trettiniåringen tente et lys for en venninne som følte seg trist og deprimert.

Venninnen ringte til kvinnen for å fortelle at hun hadde følt det - at hun hadde følt det veldig sterkt inni seg. Venninnen fortalte videre at hun så for seg kirken - som om hun var inni kirken - så kjente hun på en måte en kraft.

På spørsmålet om hva globen gjør med hennes religiøse virkelighetsoppfatning svarer hun:

Det er bare en globe. Den gjør ikke så mye i seg selv, men det er ritualet med å tenne lys som er et fint verktøy. Jeg synes det er litt stort å si at en globe forandrer virkelighetsoppfatningen. Det er en metalldings.

Når jeg kommer til spørsmålet om hvilke sanser som er i bruk for å handle og forså med, trekker kvinnen frem konsentrasjon. At man konsentrerer seg om den kjærligheten man har for personen eller situasjonen man har tent lys for. Men hun forteller videre at det er noe mer: "Det er jo en åndelig overbygning på det. Det handler ikke om psykologi, slik mange av mestringsspørsmålene handler om. Det er en åndelig ting."

Hun svarer, til spørsmålet om det tente lyset i midten betyr noe for henne, at hun ikke har tenkt så mye på lyset i midten og at hun først la merke til det for ikke så lenge siden. Hun formulerer seg videre slik:

Men det er jo klart at symbolikken er der. Den symbolikken så jeg egentlig ganske nylig. Det må jo være Jesus eller Gud i midten. Eller Den store kjærligheten eller Hjelperen, eller hva man skal kalle det. Jeg vil tro at det er det den symboliserer.

Kvinnen forteller at hun tidligere tente sitt lys fra ett av de andre små lysene som var tent.

Hun medgir at hun begynte å tenne sitt lys fra det store lyset etter at hun så at andre tente lyset fra dette store lyset i midten. Hun forteller at hun ikke har fått noe opplæring om skikken og at den er ganske ny.

Når jeg spør kvinnen om hvilken oppfatning hun har om hensikten med globen fra kirkens side, nevner hun det å be til Jesus om hjelp. Hun trekker også frem bibelverset med ordene *Jeg er verdens lys*. Hun forteller at Jesus vil tenne sitt lys i andre. Hun medgir at det sikkert er veldig mange tolkninger.

Kvinnen svarer at hun aldri har opplevd at prest/ansatte har blitt oppfordret til å bruke lysgloben, i alle fall ikke så langt hun kan huske. Hun forteller at hun ar oppdaget globen på egenhånd. Det avkreftes også at prest/ansatte formidler symbolikk i forbindelse med lysgloben.

Når det gjelder spørsmålet om hun opplever lysgloben som konserverende eller fornyende, svarer hun:

Jeg tenker at den er bevarende. At den affirmerer - stadfester. Det er ikke selve lysgloben, men det å tenne lys som er ritualet for meg. Selve globen, hvordan den ser ut og er utformet eller hvordan man gjør det, har ikke noe å si for meg. Jeg synes det er fint å ha en anledning i kirken til å tenne lys. For meg er det noe fint - en bønn. En fin måte å gjøre det på.

Intervju med kvinne (56 år)

Kvinnen forteller at hun er i kirken stort sett hver søndag bortsett fra de søndagene hun tidligere var på jobb (er arbeidsledig nå). Hun sokner egentlig til kirken hun deltar i denne dagen, men går vanligvis i kirken i nabosoknet. Grunnen for kirkebyttet denne søndagen var at det ikke var formiddagsgudstjeneste i kirken hun vanligvis deltar i denne søndagen. I kirken i nabosoknet er hun med og har ansvar for kirkekaffen, lager til mat til babysang, deltar i levd liv-gruppe - en gruppe for mennesker som har møtt på utfordringer i livet. I tillegg deltar hun månedlig på misjonsmøter i regi av *NMS (Det Norske Misjonsselskap, red.anm.)* som arrangeres i kirkens lokaler. Ellers deltar hun på andre arrangementer alt etter som hun måtte har lyst til.

Hun tenner lys i lysgloben når hun er i kirken. Hun synes det er godt å kunne komme frem og tenne et lys for det hun tenker på og er opptatt av. Det hun tenner lys for kan dreie seg om alle slags ting. Kvinnen er, som allerede nevnt, for tiden arbeidsledig. Denne situasjonen legger hun derfor frem for Gud. Hun er rolig for at denne situasjonen vil ordne seg på et eller annet vis før eller siden. Hun forteller videre: "Akkurat nå er jeg veldig opptatt av å be for og velsigne Israel og jødene." Hun ser på Israel som sitt andre hjem. Hun takker også for det hun har og for hvor godt hun har det. Hun synes det er godt å kunne komme til Gud med tingene akkurat som de er. Hun er viss på at Han tar seg bønnene. Kvinnen opplever det godt å få gå frem til lysgloben - å ha en plass å gå til. "Det er godt å være der globen er - være nær den og bare være der." Hun er viss på at Gud tar seg av det hun ber om. Det gjør henne gladere og gir trygghet for å gå videre. Hun får slippe byrdene fra seg. Hun synes det føles bedre å be når

hun bruker lysgloben. Hun føler det lettere etterpå. Globen - med lysene - gjør det lettere. "Jeg ser ikke Jesus, men vet allikevel at han er til stede. Han ser og hører meg." Hun liker stillheten og trekker frem det å lytte. På spørsmål på om hun har opplevd at Jesus har talt til henne, svarer hun at hun ikke har opplevd konkret tale. "Men jeg vet allikevel at Jesus er til stede." For å høre Guds stemme tror hun at man må ha tid til å lytte og være mer i ro. Samtidig sier hun at man ikke trenger å være i en kirke for at Jesus skal kunne tale - "det kan skje overalt." Hun nevner også øynene. Med øynene ser man lysene som brenner. Hun tenker på bønner og menneskene rundt seg når hun ser på lyset. Hun ser Jesus - at han er der. Men hun legger til at han er der alltid selv om ikke lyset er tent.

Intervju med kvinne (58 år)

Kvinnen forteller at hun går i kirken så ofte hun kan, gjerne hver søndag og gjerne på flere arrangementer i kirken enn gudstjenester. Hun synes det er fint å komme i kirken og hun forteller at hun tenner lys i globen i alle fall hver søndag. Hvis det er noe spesielt som har skjedd i Norge eller verden, hender det at hun tenner lys i lysgloben under åpen kirke i domkirken. Hun tenner lys både i sorg og bekymring, men også i glede.

Hun hevder at det å tenne lys er et felles behov som mange har og at det å se på lyset gir fred og ro. "Lyset er et uttrykk for sympati, et slags nødrop. Lysgloben er med på å bevisstgjøre Guds tilstedeværelse og hjelp", forteller hun. Samtidig som hun tenner lys, fremsier hun en liten bønn. Hun forteller videre at lysgloben i stor grad gir mening for henne.

Jeg opplever gudsnærvær. Globen forsterker kontakten med Gud - det personlige forholdet til Gud. Den stråler Guds godhet og omsorg for oss. Globen er med på å forsterke troen på at jeg er Guds barn, at jeg tilhører en menighet og at jeg er en del av hele det kristne samfunnet. Det å tenne lys i en globe er noe som gjøres av mange tusen i hele verden. Man er dermed en del av en helhet.

Hun opplever at bruken av globen både bekrefter og fornyer troen og at den fungerer som en bekjennelse.

Hun forteller at lysgloben gjør det mulig å være aktiv under gudstjenesten og hun tror mange nettopp har behov for det i gudstjenesten. Hun hevder at lysgloben er til hjelp her. Personlig opplever hun ikke mestring i å bruke lysgloben. Men hun tror at kirkefremmede, som aldri har tent lys i en lysglobe før og som gjør det for første gang, kanskje kan oppleve mestring ved å gjøre det. Hun begrunner det med at det gjerne krever litt mot å gjøre det for første gang og særlig hvis man ikke er kjent i en kirke.

Det tente lyset i midten av globen, Kristuslyset, betyr noe spesielt. "Det er en konkretisering av at Kristus er til stede - med meg", sier kvinnen. Kvinnen forteller at hun helst vil tenne sitt lys fra Kristuslyset fremfor fra de andre tente lysene. "Jesus sa han var verdens lys. Derfor vil jeg helst tennes av ham", fortsetter kvinnen.

Kvinnen skulle gjerne sett at lysgloben var i bruk under hele gudstjenesten - ikke bare under nattverden - slik at lysene kan stå og lyse under hele gudstjenesten. Hun mener at man burde opplyse om en slik mulighet i starten av gudstjenesten.

Intervju med mann (62 år)

Mannen forteller at han "ikke er sånn som går regelmessig i kirken". Han er vokst opp i soknet og han forteller at han går en del i kirken med barnebarn. Han antar selv at han går i kirken ca. to ganger i måneden. Han forteller også at han synger i et kor, som tidligere holdt til i et bedehus, men som nå har øvelsene et annet sted etter at bedehuset er solgt og lagt ned. Når han er i kirken, både i inn- og utland, prøver han å tenne lys så sant det finnes lysglobe der, eller "lyskubbe" som han selv benevner globen med innimellom. Han forteller at han oppsøker og tenner lys i lysgloben bevisst ved spesielle anledninger der han trenger å tenke over livet med dens jag eller har det vanskelig med noe som sliter i tankene. Han benytter seg da gjerne av åpen kirke i domkirken. "Jeg får en pause der jeg får reflektert. Det gir styrke med en slags oppløftende kraft", forteller han. Tidligere studier i utlandet har gjort ham vant med katolske kirker. Han forteller at kirkene ofte var åpne og at lysglobe på denne tiden var mer vanlig her, til forskjell fra i de lutherske kirkene i Norge.

Intervjuobjektet forteller at det å tenne lys nesten har blitt en vane og at det er godt å tenne lys. Han forteller videre at lysgloben for ham er en arena eller et sted der han kan minnes ulike ting. Når han tenner lys i globen, gjør han det ofte til minne om hans far og mor eller andre han er glad i. Sakens anledning kan være både takknemlighet og glede, men han tror at man blir mer bevisst på å bruke lysgloben i sorg og vanskelige situasjoner der man føler håpløshet, som ved sykdom. Han mener selv at han bruker globen mest ved sorg. "Jeg ber inni meg om håp, hjelp, styrke og kraft til de jeg tenker på." Denne dagen tente han lys til minne om svigerdatteren som er kreftsyk. "Lysgloben er et sted for påminnelse om alvoret i livet. Samtidig bringer det noe godt med seg å gjøre det ved å bruke lysgloben." Han forteller at han opplever at det å bruke lysgloben gir mening. Han trekker frem dens symbolikk:

Generelt synes jeg det er fint å tenne lys. Lysgloben er et holdepunkt, noe fast og trygt. Lysgloben er med på å vedlikeholde og forsterke den freden jeg ønsker å leve etter og som jeg selv mener jeg har.

Mannen, som jobber innen psykiatrien, forteller at indre sinnsro er noe man kan øve seg på og at det å bevare roen er viktig i vanskelige situasjoner. Han hevder at lysgloben er med og bidrar og forsterker til dette, og han opplever at han får ny inspirasjon til å leve etter det. Han opplever at globen er med på å bekrefte hans identitet. Han nevner håp, troen på at det er noe godt etter døden. Han ser det slik at globen bekrefter det han har trodd på siden han var liten og at den har gjort ham mer bevisst i voksen alder. Den bekrefter noe han liker og gjør ham komfortabel.

Han opplever at bruken av lysgloben er med på å gi ham kraft og en god følelse. Han hevder at dette videre gir inspirasjon, eller en åndsdimensjon, som gjør at man kan mestre mer. Det kan så gi overflytende kraft i hverdagslivet, til praktiske ting man møter på. Han hevder at man kan bli fornøyd på en god måte.

Han opplever at hans religiøse virkelighetsoppfatning gjennom å bruke globen i alle fall ikke skaper større tvil, heller tvert imot. For ham gir lysgloben større mening og perspektiv over livet:

Midt oppi tvil, vanskeligheter og ambivalens på hva som er det rette, så er det et håp for oss alle, Om det er det kristne håpet? Det er jo det jeg tror på da. Jeg føler at det å tenne lys innebærer så mye omsluttende kjærlighet og at det kan overføres på nesten alle religioner. Jeg blir litt sånn altruistisk. Jeg tror det gode vil seire til slutt.

Lyset er for ham noe godt og varmt. Det inneholder for ham mye kjærlighet og som gir mye styrke.

Av sanser trekker han frem synet - det å se; følelsene - det å føle samt berøring. Han forteller at man gjør en aktiv handling med hånden ved å tenne et lys og man ønsker på den måten å formidle at dette er noe man ønsker å være med å formidle med andre i møte med mennesker. Dette ønsker han å overføre til sitt eget liv. Han trekker en parallell til jobben. Han forteller at nøkkelen til å komme innforbi fasaden på folk er å la dem bli forstått. Han mener at kjernen til å åpne opp er at man selv er åpen og at man selv har noe å gi til andre. Han erfarer det han kaller "en enorm emosjonell påvirkningskraft" i møte med lysgloben.

På spørsmål om det tente lyset i midten betyr noe for ham, svarer han slik:

Ja, det er klart, jeg ser jo det symbolske i det. Jeg tenker ut i fra den kristne tro og at det sentrale er evangeliet: tilgivelsen, kjærligheten og Jesus Kristus. Sånn tenker jeg, at Han er i midten, og det er Han kirkens grunnvoll er bygd på. Det som har skapt lyset. Så hva er vi andre? Vi er bare noen brikker i en stor helhet. Det er kraftens kilde. Sånn tenker jeg på det - det i midten.

På spørsmål om hvor han tenner sitt eget lys, svarer han at han bevisst tenner sitt lys fra lyset i midten. Han trekker frem at det er av symbolsk betydning.

Når jeg spør ham om hvilken oppfatning han har om hensikten med lysgloben fra kirkens side nevner han mange ting. Han antar, håper og tror at det er fordi kirken ser viktigheten i det at folk, som kanskje ikke har så mange å dele med, får utløp for sine tanker. Han hevder at globen, uansett hvor mange man måtte ha å dele med, er med og tilfører og åpner opp for at folk skal føle at det er en arena som de kan gå til i stillhet uten å måtte stå frem og si noe med ord. "Men kirken burde formidle mer om symbolikken rundt lystenning", sier han.

Han nevner lystenningen som oppstod etter kong Olavs død. Han mener at det etter dette ble et fellesskap rundt det å tenne lys ute. Han tror dette ikke var noe som kom fra kirken, men legger samtidig til at han er litt usikker. Han forteller at han har en følelse av at dette er noe som har utviklet seg gradvis og at vi er blitt påvirket fra noe annet også.

Jeg spør så om presten eller ansatte oppfordrer til å bruke lysgloben. Han svarer at han har hørt noe om det, men at det ikke er noe han hører hver gang, bare i "ny og ne", som han uttrykker det. Han forteller at det formidles noe med lignende formulering: "Bruk anledningen til å tenne et lys for noen du tenker på eller noen du bærer sorg med, og det kan bidra med å lette på trykket, slik at sorgen kan bli noe bedre å bære". Han bekrefter at han tilslutter seg en slik formulering. Han sammenlikner det å tenne lys med å snakke til de døde på graven. Selv om han tar avstand fra at man har reell kontakt med den døde, ser han på det, sammen med tenning av lys i lysgloben, som god terapi.

Han opplever at lysgloben er konserverende - bevarende - i den forstand at den tar vare på ens egen identitet. For ham er den med på å bevare grunnverdier som: egen integritet, det å dyrke og opprettholde sin egen tro og det at man får både ytre og symbolske tegn på det man tror, lever etter og ønsker å dø på. Med lysglobens fornyende sider, trekker han frem dette med at den er blitt en tradisjon i kirken. Den representerer et fornyende handlingsmønster. Men han

mener at den ikke kan fornye noe mer. Han begrunner det slik: "Det kristne budskap er det som har vært i alle år."

Intervju med mann (67 år)

Denne mannen forteller at han går i kirken alle søndager hvor han er i bygda. Det varierer litt med årstid, men i snitt antar han at det blir hver andre søndag. Det er hovedsakelig gudstjenester han deltar på. Han benytter seg av å ta i bruk lysgloben når det er naturlig i forhold til hvor han er i kirkerommet. Det vil si at han tar globen i bruk når han passerer den og i følge ham skjer det ofte.

Når jeg spør dette mannlige intervjuobjektet om hvilken betydning lysgloben har for ham, svarer han: "Det er vakkert at den står der. For det andre mener jeg at globen er en integrert del av kirkerommet og at den er godt synlig." Han medgir at globen gir mening for ham. Han sier at det for ham handler om konsentrasjon og det å tenke på det som er viktig og eventuelt tenke på det som er imperfekt - ting som kunne vært bedre - i livet. Han medgir at han også definitivt bruker lysgloben i glede. Bruken kan dreie seg om både glede, sorg eller imperfeksjon, forteller han.

Han ser på lysgloben som en viktig del av totalbildet av å være i kirkerommet. Han tilkjenner at han gjennom lysgloben kommer nærmere Gud. Samtidig forteller han at det bare i noen grad ville blitt et savn om lysgloben ble borte. "Kirken betyr mer for meg."

For ham berører bruken både praktikken og det åndelige. Det å passe på at lyset står vertikalt - som begynner å bli en utfordring når antall ledige stakehull begynner å minke og de ledige stakehullene begynner å bli fulle av gammel nedbrent stearin - og ikke faller, berører praktikken. Denne praktiske siden er med på å gi ham mestringsfølelse. Men det skjer også noe i hodet, som er tiltenkt. Han har en konsentrasjon om det han vil legge frem for Gud i å tenne lyset. Han mener at den praktiske og åndelige siden interfererer - det blandes sammen. Hvis det blir "plundrete", som han sier, å få tent lyset, blir det et konsentrasjonsproblem. Han tilkjenner at den vesentlige siden for ham definitivt ligger på det åndelige. Bruken av lysgloben er med på å forsterke den religiøse virkelighetsoppfatningen. Lysgloben er for ham en viktig del av det å være i kirkerommet.

Av sanser som brukes trekker han frem det å se, føle og høre. Øynene brukes for å se lysgloben. Ved å forta bevegelser tas følelsene i bruk. Han trekker også frem hørselen. Han utdyper det med at man hører orgelspill. Men han ser på hørselen som sekundært i forhold til synet.

På spørsmål om det tente lyset i midten av lysgloben har betydning for ham, svarer han: "Ja, definitivt. Det er symbolet på Herren i midten. Jeg har alltid vært nøye med å tenne lyset midt der fremfor fra et av de andre lysene som er tent."

Han tror hensikten med lysgloben fra kirkens side er nokså sammenfallende med hans egen opplevelse. "Både estetisk og funksjonelt er den en del av et kirkerom, slik som kirken ønsker å fremstå", forteller han. Han ser ikke noe konflikt eller forskjell med hvordan han oppfatter den i forhold til hvordan kirken oppfatter den.

Han oppfatter at presten/ansatte i noen grad oppfordrer til å ta i bruk lysgloben. Han gir eksempel fra denne dagens gudstjeneste der det ble oppfordret til å ta i bruk ulike steder i kirkerommet, inkludert lysgloben. Han forteller at det er i forbindelse med nattverd at han hører om muligheten å bruke lysgloben. Når det gjelder formidling av symbolikk om lysgloben, mener han at dette skjer i liten grad.

Brukeren forteller at lysgloben definitivt både representerer noe fornyende og konserverende:

De representerte definitivt noe fornyende da de kom. Det var noe nytt som kom inn i kirkebygningene. De representerte en bredde i repertoaret av uttrykk i kirkerommet. Nå er det såpass lenge siden at de ikke representerer noe stor fornyelse lenger. Den fornyende delen er blitt mindre, ettersom tiden fra de kom har gått.

Han hevder at hans egen oppfattelse av globen er den samme i dag som da den kom.

Intervju med kvinne (73 år)

Kvinnen deltar på gudstjenesten nesten hver søndag. I tillegg deltar hun gjerne ved andre arrangementer, som konserter, det være seg i soknekirken eller i kirken i nabosoknet. Hun forteller at hun har deltatt i menigheten i flere tiår. Tidligere har hun hatt en del praktiske oppgaver i menigheten. Hun nevner kjøkkenansvar, kirkering, kirkevert og babysang. Men helsen gjør at hun nå har sagt fra seg det meste. Kvinnen tenner alltid lys i lysgloben når hun er i kirken og prøver å også gjøre det når hun er i utlandet.

Hun forteller at hun har mistet en sønn og at lyset hun tente var for denne sønnen med håp om at han er hjemme hos Gud. "Han tok sitt liv", forteller hun. Hun tenner lyset som en bønn til Gud med håp om at sønnen er hjemme hos Ham. Selv om lyset hun tenner som oftest er for sin avdøde sønn, hender det at hun også tenner lys for barnebarna. "Jeg har et ønske og en bønn om at de må finne frem. At Han må dra dem til seg", som hun formulerer det. Hun tenner atter andre ganger lys for å takke.

"Jeg opplever det å tenne lys i lysgloben nesten like sterkt som å gå til alters og som å ha en direkteforbindelse til Gud", forteller hun. Hun opplever at globen, med det tente lyset, gir mening. Ja, hun kan faktisk ikke gå ut av kirken uten å ha tent et lys i lysgloben etterfulgt av bønn. Bønn oppfatter hun som helt naturlig sammen med det å tenne lys. Vi er her innenfor noe som betyr veldig mye for henne og som hun mener påvirker hennes forhold til Gud. Av sanser hun tar i bruk, nevner hun tankene - det indre. Hun forteller at lyset hun ser som brenner i globen er symbolsk, men at det samtidig er en forbindelse i troen - en virkelighetsopplevelse. Hun sier det slik: "Det er jo symbolsk på én måte, men på en annen side så er det jo en virkelighetsopplevelse. Ja, det er det." Hun mener at hennes religiøse virkelighetsoppfatning er den samme uavhengig av lysgloben, men hun legger så til at globen er med på å styrke den. Hun ville opplevd det som et stort savn om lysgloben ikke var der.

På spørsmål om det tente lyset i midten betyr noe for henne, svarer hun: "Det er Gud - det er Gudslýset. Det er der du henter lyset. Det er der du får kraften. Jeg tenner mitt lys fra Gudslýset og det er der lyset kommer fra."

Hun forteller at hun tror bruken av lysgloben er fornyende hver gang. Men hun mener at lysgloben i seg selv ikke representerer noe nytt. Hun begrunner det slik: "Guds lys er det samme, men bønnene er forskjellige."

Intervju med kvinne (78 år)

Kvinnen forteller at hun tenner lys i lysgloben hvis anledningen byr seg når hun er i kirken. Hun forteller at hun deltar på fredagsmesse hver annen fredag i snitt og i tillegg en del på gudstjenestene om søndagene. Hun har tidligere vært med i et kor i kirken hun soknet til tidligere. Etter å ha flyttet, har hun også fått ny menighet. Hun opplever å ha blitt godt mottatt i menigheten og uttrykker takknemlighet for å tilhøre en menighet.

Hun forteller at hun denne dagen opplevde å være litt sent ute med å ankomme kirken. Derfor ville hun ikke ta seg så god tid ved lysgloben. Hun forteller han hun ikke liker oppmerksomhet og av den grunn foretrekker hun derfor å være tidlig ute.

Kvinnen synes det er fint å komme sammen til gudstjeneste og be. Hun forteller at lysgloben har betydning for bønnen, hun opplever det lettere å be. "Bønnen er min redning - den hjelper henne i hverdagen", sier hun. Syttiåtteåringen forteller videre at hun har mistet mange av sine nærmeste: to barn og én mann det siste året. Kvinnen medgir at hun er i sorg. Hun nevner også barnebarn og oldebarn, som ligger på hjertet hennes. I dag ba hun særlig for ett av hennes tre barnebarn, som skal komme på besøk til henne én av de nærmeste dagene. Han er sønn av syttiåtteåringens avdøde datter. I forbindelse med lyset hun tente, ba hun en bønn ved lysgloben om at besøket må gå greit og at samtalen må bli god. Hun forklarer at barnebarnet er litt stille, og hun gir uttrykk for at dette gjør henne litt spent.

Kvinnen forteller at vi mennesker har både sorg og glede inni oss. Bønnene hennes i forbindelse med lystenning i lysgloben kan også dreie seg om å takke for livet - "takke for et liv som har vært godt", som hun selv formulerer det. Men som oftest dreier bønnen seg om sorg. "Da trenger vi Jesus mest", fortsetter hun.

Når jeg spør om det tente lyset i midten av globen betyr noe for henne, svar hun: "Det er jo Jesuslyset det. Så det er jo det som er grunnlaget - håpet mitt." Hun forteller at hun tenner sitt lys fra Jesuslyset. Av sanser som er i bruk, trekker hun frem synet - det å se; og å føle - kjenne varme fra lyset.

På spørsmål om i hvilken grad lysgloben gir mening, er hun igjen innom Jesuslyset. "Jesus er verdens lys. Han er et forbilde, ja, hele livet mitt", forteller hun. Den kvinnelige syttiåtteåringen kommer igjen inn på vanskelighetene hun har vært i. "Når jeg har sorg, er det Han jeg trøster meg til. Når jeg tenner et lys, er det Hans skinn som kommer i det lille lyset jeg har i hånden", fortsetter hun. Kvinnen ser på globen som et ytre tegn. Hun medgir at det å bruke lysgloben er en fin handling, og at hun bruker den i takknemlighet til Jesus. Bruken gjør det lettere å komme gjennom sorgen. Hun bekrefter at hun også kommer nærmere Gud.

Hun opplever at hensikten med lysgloben fra kirkens side er at man skal kunne be en bønn og få legge vanskeligheter og sorg bak seg - et sted hvor man kan få utøse sine hjerter. Kvinnen

hevder at prester/ansatte verken oppfordrer til å bruke lysgloben eller formidler symbolikk rundt den. Hun begrunner det med at hun ikke har hørt noe om det.

Kvinnen opplever at lysgloben er fornyende for troen. Hun uttrykker seg slik: "Jeg vil si den er fornyende. Nå er det jo søndag. Når jeg går i Guds hus, føler jeg en sånn glede og hvis man får takke for ting blir det lettere."

Intervju med kvinne (85 år)

Kvinnen forteller at hun deltar ganske ofte på gudstjenester, nesten hver søndag, av og til også på konserter eller hvis det er noe annet spesielt som skjer. Hun antar at hun tenner lys i lysgloben ca. fire til fem ganger i året. Hun tenner lys hvis det er noe spesielt hun har å be om - hvis det er noe eller noen hun tenker på. Det dreier seg gjerne om sorg.

Kvinnen synes det er fint å kunne be for folk gjennom å ta i bruk lysgloben. "Ved å tenne lys kan jeg legge fram personer for Gud som jeg vil at Han skal huske på." Hun forteller at hun denne dagen tente lys for tiggeren som satt utenfor inngangsdøren før gudstjenesten startet og som var inni kirken under gudstjenesten. "Jeg følte trang for det i dag", forteller 85-åringen.

Denne eldre kvinnen forteller at lysgloben representerer noe nytt for henne. Hun forteller videre at hun fra tidligere tider ikke er så vant med lysglobe, da hun som barn og i oppveksten har bakgrunn fra et annet kirkesamfunn - *Det gammel-lutherske Samfunn* - der det ikke var lysglobe. (*Det gammel-lutherske Samfunn* ble dannet i 1925 og hadde utspring fra *Menigheten Samfundet*, som ble stiftet i 1890 etter uenigheter innen utviklingen i *Den norske kirke*. Mens *Menigheten Samfundet* fremdeles eksisterer, ble *Det gammel-lutherske Samfunn* lagt ned i 1958 (www.arkivportalen.no/side/aktor/detaljer?aktorId=no-a1450-05000000003104. Sitert 15.09.2013. www.samfundet.org/index.php?page= hvorfor-egen-menighet. Sitert 15.09.2013). Kvinnen forteller at medlemmene i *Det gammel-lutherske Samfunn* gikk inn i *Den norske kirke* igjen etter nedleggelsen av *Det gammel-lutherske Samfunn*, og at dette inkluderer henne selv.

For kvinnen gir lysgloben mening ved at den er et bilde på at Jesus er verdens lys. Hun synes det er fint å tenne et lys. "Du kommer nærmere Gud akkurat i det du gjør det", forteller hun. På spørsmål om hvilke sanser hun bruker i møte med lysgloben nevner hun fornufte og det å tenke - tenke på noen andre. Hun føler det naturlig å tenne lys i globen til tross for at hun ikke

har vært vant til det fra før. Kvinnen antar videre at lysglobe er noe som har kommet i de senere årene.

Til spørsmålet om det tente lyset i midten betyr noe for henne, svarer hun at hun ikke har noen bevisste tanker om det. Jeg spør så videre om hun tenner sitt lys fra dette lyset. Hun svarer at hun tente fra et av de andre små lysene som allerede var tent. Hun resonnerer seg så frem til, på egenhånd, at dette lyset er Jesus-lyset og spør om det stemmer. Jeg bekrefter at det er rett. Hun forteller videre at hun ikke har vært så opptatt av dette lyset. Men samtidig tenker hun på at Jesus er verdens lys. Hun begrunner mangelen på kunnskapen om lyset i midten med at hun tidligere ikke har vært vant med lysglobe og at menigheten hun har bakgrunn fra var veldig konservativ. Hun forteller videre at man i denne menigheten var veldig redd for svermeri. Hun forteller at hun er opptatt med å avsky alt sånt. Hun opplever at lysgloben representerer noe fornyende. Hun begrunner det med at man bruker tanken litt.

6.00 HOVEDFUNN MED DRØFTING

Det har vært interessant å observere hvordan lysgloben var i bruk under gudstjenester i de tre utvalgte kirkene, og mange reflekterte svar har kommet frem gjennom intervju. I det følgende skal jeg forsøke å presentere det som har kommet frem i analysedelen, etter observasjon i kirkene og intervjuing av ansatte og brukere av lysgloben, etter hovedfunn.

6.01 Hovedfunn etter intervjuing av ansatte og deltagende observasjon

I alle de tre kirkene har lysgloben form som en jordklode med et kors på toppen. Gjennom intervju med prest/daglig leder eller under observasjon under gudstjeneste kommer det i alle de undersøkte kirkene frem at man med lysgloben ønsker å formidle at man er del av noe større. Soknepresten i *Vågsbygd menighet* fortalte at hensikten med lysgloben er å formidle at det er mer enn *oss* som tilhører kirken. Han fortalte at kirken er verdensvid og er en del av et stort kristent fellesskap. Samtidig som den enkelte er del av dette store fellesskapet. Daglig leder i *Lund menighet* fortalte at når man tenner lys fra Kristus-lyset, er det et symbol på at man formidler lyset fra Kristus ut i verden. I *Kristiansand domkirke* kom aspektet med at man er del av noe større frem under observasjon under internasjonal gudstjeneste. Under denne gudstjenesten ble det tent lys i lysgloben under forbønnsdelen, som inneholdt bønner for verden.

Under observasjonene i de tre kirkene, ble det under én gudstjeneste i hver av kirkene brukt/åpnet for bruk av lys/lysglobe av prest: mulighet for bruk i forbindelse med bønnevandring i *Vågsbygd kirke* og brukt av prest under forbønn i *Kristiansand domkirke*. I *Lund kirke* ble det i forbindelse med dåp tent lys i en dåpslysestake. Her var den prestestyrte lystenningen altså ikke i forbindelse med en lysglobe.

I *Vågsbygd kirke* ble lysgloben brukt aktivt under nattverden, og den ble hovedsakelig bare brukt under dette leddet i gudstjenesten. Det at lysgloben ble brukt aktivt under nattverden blir bekreftet gjennom intervju med soknepresten (se ovenfor i avhandlingen). Han fortalte at det vanligvis er fullt av tente lys i globen i forbindelse med nattverden. Han fortalte også om muligheten til å bruke globen som en bønnestasjon under nattverden (mer om bønn nedenfor). Påstanden fra soknepresten om at også barna tenner lys i globen var derimot ikke å registrere gjennom mine observasjoner. Men det er godt mulig at dette ville latt seg observere ved en såkalt familiegudstjeneste. Bruken var i hovedsak styrt av presten.

I *Lund kirke* ble lysgloben derimot hovedsakelig tatt i bruk før gudstjenesten startet. Dette samsvarte med daglig leder, som fortalte at mange tenner lys i globen før gudstjenesten begynner. Det ble ikke referert til globen i det hele tatt. Bruken var deltakerstyrt.

I *Kristiansand domkirke* ble globen også brukt en god del før gudstjenesten startet, men den ble også brukt en del under nattverd - bortsett fra når globen var flyttet opp på podiet. Klarte man rett og slett ikke å finne lysgloben denne dagen da den var forflyttet - til tross for at den stod midt på podiet og man passerte den på vei til og fra nattverdsutdelingen? Eller unnlot man å tenne lys i lysgloben under nattverden denne dagen på grunn av ubehag av å måtte bli enda mer synlig? Det ble - som i *Lund kirke* - ikke snakket om noe mulighet for deltakerne til å bruke lysgloben. Det at presten i én av gudstjenestene brukte lysgloben under forbønnsdelen utgjorde en forandring fra alle andre gudstjenester som ble observert. Deltakerne måtte - som i *Lund kirke* - ta i bruk lysgloben på eget initiativ.

6.02 Hovedfunn hos brukere av lysgloben

To tredjedeler, seks personer av de ni, medgir at de går i kirken oftere enn hver andre søndag i gjennomsnitt: hver søndag pluss en annen dag i tillegg (én person), hver søndag (to personer) og nesten/stort sett hver søndag (tre personer). De tre personene som besøker kirken minst oppgir svar som "hver andre søndag", "to ganger i måneden" og "en del". Vi kan si at intervjuobjektene er ganske flittige kirkegjengere.

Fire av de ni personene, nesten halvparten, oppgir at de tenner lys i lysgloben stort sett hver søndag eller oftere: hver søndag eller mer (to personer) og stort sett hver søndag (to personer). Den som har lavest lystenningsfrekvens tenner lys fire til fem ganger i året (én person).

Undersøkelsene viser at lysgloben brukes både i glede og takksigelse og ved sorg og kamp. Dette bekreftes hos åtte av de ni. Det er kun hos én av de ni der det blir noe uklart om brukeren bruker globen i glede/takksigelse. Det bekreftes hos denne ene at den brukes helst i sorg, mens det verken bekreftes eller avkreftes om den også brukes i glede/takksigelse. Blant de andre åtte medgir tre av dem at de bruker lysgloben mest ved sorg/kamp. Én av disse tre formulerer seg slik: "Jeg tror nok man blir mer bevisst på det i sorg og fortvilelse og i vanskelige situasjoner hvor man føler mer håpløshet (...)". En annen av de tre sier det slik: "Det er vel helst i sorg, kan du si, for da trenger vi Jesus mest". Og en tredje ordlegger seg slik: "Det er vel helst om støtte til vanskelige ting".

På spørsmålet om hvordan opplevelsen av mestring er ved å bruke lysgloben, ser vi mer sprik i svarene. Tre personer mener at bruken ikke gir noe mestringsopplevelse, mens tre andre mener at bruken gir mestringsfølelse. De tre gjenværende, av de totalt ni personene, er usikre til spørsmålet. Blant svarene finner vi utsagn som: "hjelper meg i bønnen - men Gud hører uansett", "føles lettere", "det skjer noe i hodet - en konsentrasjon om det jeg vil legge frem" og "føler ikke at jeg mestrer noe - er noe jeg bare må gjøre",

Selv om svarene varierer på spørsmålet om hvilken oppfatning brukerne har om hensikten med globen fra kirkens side, går likevel noe igjen i svarene. Fire personer nevnte *bønn - det å be*. Apropos bønn: Under intervjuene i sin helhet kommer det frem at alle de ni bruker lysgloben i forbindelse med bønn. Åtte av dem formulerer seg ved å bruke ordet *bønn/be*, mens én av dem ikke gjør det. Det kommer allikevel frem gjennom intervjuet i sin helhet at bønn også inngår hos denne ene ved bruk av lysgloben. Formuleringen "(...) da har jeg en konsentrasjon om det jeg vil legge frem for Gud i å tenne lyset", forteller indirekte om bønn. I følge soknepresten i *Vågsbygd menighet* så vi at én av hensiktene med lysgloben nettopp å skape en bønnestasjon - "et ettertankens sted i kirken", som han sier. Observasjonene og intervjuene viser at denne hensikten blir oppfylt, ikke bare i *Vågsbygd kirke*, men i alle tre kirkene. Hensikten med globen, i følge daglig leder i *Lund menighet*, er at den skal være et synlig uttrykk for bønn og forbønn, noe undersøkelsene bekrefter. I *Kristiansand domkirke* vises det tydelig at lysgloben kan brukes til bønn ved at det i én av gudstjenestene tennes lys i globen under den prestestyrtede forbønnsdelen i gudstjenesten.

Når det gjelder grad av formidling av symbolikk fra prest/ansatt rundt bruk av lysglobe, er det, i følge brukerne, mye å gå på. Gjennom intervjuene hevder fem av de ni at formidling av symbolikk skjer i liten grad, mens tre hevder at det ikke forekommer formidling av symbolikk i det hele tatt. Én har ingen formening til spørsmålet. Gjennom observasjonene forekom det ikke noe formidling av symbolikk i det hele tatt. Undersøkelsene viser at kirken har en utfordring og et forbedringspotensial her.

7.00 HOVEDFUNN - MØTET MELLOM ANALYSE OG TEORI

På spørsmålet om hvilken betydning bruken av lysgloben har for de ni brukerne, som har blitt intervjuet, fremkommer det mange ulike svar. Følgende utsagn gis: "kommer nærmere Gud", "forsterker kontakten med Gud", "som å ha en direkte forbindelse til Gud", "en slags affirmasjon - stadfestelse av troen", "gir styrke og en slags oppløftende kraft", "kan legge frem personer for Gud", "den gir håp - troen på at det er noe godt etter døden", "gir en god følelse", "gir fred og ro" (nevnes av to personer), "godt å tenne lys", "lettere etterpå", "lettere å be", "en fin måte å kombinere det å gjøre en handling og å be", "er vakker der den står", "fint fokuspunkt", "veldig fint", "godt å være der globen er", "man er del av noe større", "pause - gir tid til refleksjon", og "fungerer som en bekjennelse". Mange av utsagnene bekrefter at bruken av globen har betydning i relasjonen til Gud. Fellesskapsaspektet, koinonia, kommer frem, spesielt i forholdet mellom Gud og mennesket. Svar som "kan legge frem personer for Gud" bærer preg av både omsorg og tjeneste og er innenfor aspektet therapheia. Da omsorgen dreier seg om omsorg for mennesker, er utsagnet også innenfor leiturgia og nær betydningen av diakonibegrepet ved at menneskers omsorg for hverandre er til stede. Det kommer også frem at bruken gir forandringer i gitte situasjoner. Med Grimes og Drivers begrepsbruk, kan man kalle forandringene for helende og helbredende. Det siste utsagnet ovenfor, "fungerer som en bekjennelse", er innenfor det Driver vil kalle en confessional mode. Svarene er sammenfallende med sosiologen Peter Berger, som hevder at man gjennom symbolske handlinger kan mestre en vanskelig livssituasjon.

I følge Grimes og Driver er et ritual magisk hvis det i tillegg til å ha en virkning, også har en mening. Ovenfor, til spørsmålet om lysglobens betydning, så vi at det i flere av svarene kom frem at lysgloben har en virkning. Spørsmålet videre er da, for å kunne slå fast ut fra empirien om den har en magisk funksjon, om den også har en mening. Hos Afdal, i teorikapitlet ovenfor, vises det til at det gjennom ritualer alltid vil være et meningsskapende perspektiv. Dette bekreftes ut fra funnene i empirien. I alle intervjuene fremkommer det at lysgloben

nettopp gir mening. Fem personer gir uttrykk for at lysgloben gir mening i noe grad, mens fire personer gir uttrykk for at den gjør det i stor grad. Alle de ni intervjuede lysglobebraukerne tilkjennegir altså at globen, dog i noe varierende grad, gir mening. Blant svarene finner vi utsagn som: "nåden", "godt å være der", "får legge fra seg ting", "forsterker kontakten med Gud", "gir fred og ro å se på et lys", "en måte å være aktiv på i gudstjenesten", "når noe lyser får man et håp", "et holdepunkt - noe trygt", "er vakker", "føler at globen og lyset sender enn bønn til Gud" og "ser på det som et bilde av at Jesus er verdens lys". Mange av utsagnene ovenfor kunne trolig også vært svar på spørsmålet om hvilken betydning lysgloben har. Da lysgloben både har en virkning og gir mening, kan vi si at den har en magisk funksjon - den bevirker forandringer for mennesker i gitte situasjoner. Som vi så i teoridelen vil ritualer - symbolsk atferd - alltid ha et meningsskapende perspektiv og meningen trenger ikke å være verbalt uttalt. I følge sosiologen Peter Berger er meningen ikke primært rasjonell eller kognitiv, selv om den også kan være det, men det handler kanskje mest om en fornemmelse av mening forbundet med opplevelse av nærhet og tilhørighet til betydningsfulle andre. Dette sammenfaller med mine funn. I følge Berger opplever man også sammenheng og kanskje til og med et glimt av håp - at lysten til å leve videre er der. Dette ble også å finne i mine undersøkelser: "når noe lyser får man et håp". Utsagnet "ser på det som et bilde på at Jesus er verdens lys" bærer preg av at aspektet martyria - vitnesbyrd - er til stede. Lyset blir et vitnesbyrd om Jesus og betydningen dette har som at han er verdens lys.

Ut fra svarene på i hvilken grad lysgloben påvirker tilværelsen, kommer det frem svar som, ut fra Afdal, er på et tertiært og abstrakt nivå og som dreier seg om forestillingsverdener. Forestillinger er også artefakter og det skapes mulighetsbetingelser gjennom bruk. Blant svarene fra intervjuene finner vi utsagn som: "bønn er viktigst, ikke selve globen", "fint ritual", "blir fylt med fred og ro", "forsterkning av den freden jeg ønsker å leve etter", "kan ikke gå ut av kirken uten å tenne et lys i globen og be" og "blir gjennom Jesus-lyset minnet om Jesus - mitt forbilde". Blant de ni medgir tre av dem at de ikke opplever at globen påvirker tilværelsen i det hele tatt eller at påvirkningen er minimal. To av de intervjuede hevder at lysgloben påvirker tilværelsen i noe grad, mens to andre igjen gir uttrykk for at globen påvirker tilværelsen i stor grad. Én av de ni har ingen formening rundt spørsmålet. Svaret "blir gjennom Jesus-lyset minnet om Jesus - mitt forbilde" hører til under aspektet martyria. Lyset i midten av globen blir et vitnesbyrd om Jesus.

Hos Afdal så vi at estetiske redskaper er egnet til å mediere sider ved mennesket og menneskelivet som følelser, relasjoner, identitet og eksistens. Svarene til spørsmålet om i hvilken grad globen er med på å utvikle identiteten, blir det gitt svar som spriker i ulike retninger. Tre personer mener dette skjer i liten grad eller ikke i det hele tatt. Én blant disse tre gir uttrykk for at det heller er motsatt. Vedkommende hevder at hennes identitet er større enn en globe. Fem andre av de ni opplever at deres identitet blir utviklet i større grad gjennom globen. Én av disse fem hevder at dette skjer i stor grad. Også til dette spørsmålet er det én av de ni, samme person som i spørsmålet ovenfor, som ikke hadde noe formening til spørsmålet. Blant svarene finner vi utsagn som disse: "lager rom for å uttrykke troen", "jeg vet at Jesus tar seg av ting. Man får lagt fra seg ting - det gir trygghet", "den formidler håp - og det gir meg håp", "den påvirker mitt forhold til Gud" og "forsterker at jeg er Guds barn og at jeg tilhører en menighet som er del av den verdensvide kirke - man er del av en helhet som flere andre millioner er med i". Vi ser at svarene langt på vei medierer følelser, relasjoner (Gud/Jesus-mennesket) - koinonia, identitet og eksistens. Det siste utsagnet, "forsterker at jeg er Guds barn og at jeg tilhører en menighet som er del av den verdensvide kirke - man er del av en helhet som flere andre millioner er med i" gir uttrykk for leiturgia - gudstjenestelig fellesskap. Svaret er også sammenfallende med sosiologen Peter Berger i at det ritualiserende mennesket gjennom symboler og handlinger kan relatere seg til et fellesskap.

På spørsmålet om det tente lyset i midten av lysgloben betyr noe for dem, svarer sju av de ni *Kristus/Jesus* eller *Gud/Herren*. Mens fem av disse sju nevner *Kristus/Jesus*, nevner to av de sju *Gud/Herren*. Én svarer både *Jesus*, *Gud*, *Den store kjærligheten* og *Hjelperen*. En annen svarer: "Det er det man skal tenne fra". Denne ene personen som på dette spørsmålet verken nevner *Jesus* eller *Gud*, nevner derimot både *Gud* og *Jesus* flere ganger i forbindelse med svar på andre spørsmål under intervjuet. Det kommer tydelig til uttrykk at *Gud/Jesus* betyr mye for denne personen. Ut fra empirien, fungerer globen som et bindeledd mellom denne verdenen og en annen verden. Det kommer hos alle de intervjuede lysglobbrukerne frem at symbolikken med globen har noe med *Kristus/Jesus/Gud/Herren* å gjøre. Den blir å forstå som et vitnesbyrd - martyria - om *Kristus*. Det blir et fellesskap - koinonia - mellom *Kristus* og brukerne. Globen blir bærer av kollektiv mening eller fornemmelse av mening. Det er grunnlag for å hevde, at man eksternaliserer sine livsopplevelser og legger dem over i de objektive uttrykkene som lysgloben og ritualer representerer. Dette er sammenfallende med hva vi så hos sosiologen Peter Berger fra teoridelen.

Diakonia handler, som vi så hos Danbolt, blant annet om tjeneste, nestekjærlighet og omsorg som mennesker har for hverandre. Gjennom intervjuingen ble det manifestert at brukerne i stor grad (generelt, ikke bare intervjudagen) nettopp tjener, viser nestekjærlighet og viser omsorg ved å tenne lys for andre. Ut fra hva intervjuobjektene forteller i intervjusamtalene kommer det, hos åtte av de ni personene, frem at de i alle fall tenner lys for andre i lysgloben. Hos fire av disse åtte kommer det frem at de også tenner lys for seg selv. Én av disse fire tenner lys for begge deler, men mest for seg selv. Det kan se ut til det samme hos én til av disse fire, når det blir fortalt om hvilke anledninger lysgloben blir brukt i. To av ni ser altså ut til å tenne lys både for andre og for seg selv, men mest for seg selv. Det er godt mulig at de resterende fire av de åtte, som i alle fall tenner lys for andre, også innimellom tenner lys for seg selv, men dette kan verken bekreftes eller avkreftes ut fra samtalene. Hos én av de ni kommer det ikke frem hvem det blir tent lys for. Det blir bare nevnt hva slags kategorier det blir tent lys for: "glede, sorg og imperfeksjon". Det blir nevnt mange ting som det blir tent lys for i globen: egen arbeidsledighet, Israel og jødene, for å takke for det man har, for verden, avdød sønn med håp om at han er hjemme hos Gud (tok selvmord), tigger i kirken, kreftsyk svigerdatter, barnebarn som skal komme på besøk, velsignelse for venner, familie og seg selv, Norge og demokratiet og foreldre som bor i utlandet. Vi ser et stort mangfold av hva det blir tent lys for og at tjenesten, omsorgen og nestekjærligheten for andre - diakonia - er til stede i stor grad.

De ni brukerne av lysgloben svarer også forskjellig på spørsmålet om hva globen gjør med deres religiøse virkelighetsoppfatning. Mens seks av dem mener at den religiøse virkelighetsoppfatningen blir påvirket, svarer to av dem at den ikke blir påvirket i det hele tatt. Én blant de ni er usikker. Vi finner svar som: "kommer nærmere Gud ved å bruke den - men globen i seg selv gjør ingenting", "det er bare en globe - ritualet med å tenne lys er et fint verktøy", "forsterker troen min. En konkretisering av at Kristus er til stede meg", "den blir forsterket. Den er en viktig del av totalbildet av å være i kirkerommet", "er med på å styrke den. Det ville vært et forferdelig savn å ikke ha lysglobe", "hjelper min tro/vantro", "kommer nærmere Gud i det du bruker den" og "jeg vet at ting blir bedre når jeg går frem til globen. Jeg ser ikke Jesus, men jeg vet at Han er der gjennom lysgloben". Det er ut fra svarene grunnlag for å hevde at religion blir virkelig og virkeligheten religiøs, slik det også går frem hos Afdal. Det siste svaret - "jeg vet at ting blir bedre (...)" - er sammenfallende med sosiologen Peter Berger, i at man gjennom symbolske handlinger kan mestre en vanskelig livssituasjon.

I analyse av religiøs læring er det, som vi så hos Afdal, avgjørende hva deltakerne handler og forstår med. Undersøkelsene viser at sansene er i bruk gjennom å bruke lysgloben. Sansen som blir nevnt flest ganger, av seks personer, er *øynene - det å se*. Videre nevner fem personer *følelsene - det å føle*. Her inngår både blant annet det å føle berøring med selve stearinlyset samt det å kjenne varme fra det tente lyset. Det å *lytte* blir nevnt av to personer. Her inngår både det å lytte etter Guds stemme og det å lytte til orgelmusikken i bakgrunnen. *Tankene* blir nevnt av to personer. Her inngår det å konsentrere seg. Én person nevner *fornuften* og forklarer det med å tenke på andre (verken tankene eller fornuften hører med blant sansene, red.anm.). Det å *lukte* blir også trukket frem av én person og det forklares med det å kjenne lukten av stearin. Én person fastslår at det ikke handler om psykologi og fremholder at det handler om en *åndelig dimensjon*.

Som vi har sett i teoridelen, er nyere riteforskning opptatt av kroppsspråket, handlingene og atferden. Empirien viser at mange av dem som tenner lys i lysgloben står et lite øyeblikk stille ved globen. Noen ser litt på det tente lyset, mens andre står med nedbøyd hode, før de forlater globen. Noen legger også håndflatene sammen. Bruken gir anledning for bønn og ettertanke (se ovenfor). Empirien viser at man gjennom å bruke lysgloben handler med kroppen der sanser, føleleser og tanker inngår. Dette er sammenfallende med et av nøkkelbegrepene - *gesture* - innenfor forskningsfeltet *Ritual Studies* (se teorikapitlet) der ritualeforskningen de senere årene har hentet sterke impulser fra og der det tekstlige og verbale ikke har samme vektlegging som innenfor en tradisjonell luthersk liturgikk. Mening og sammenheng for individer og fellesskap skapes i et kollektivt handlingsmønster.

Vi så også i teoridelen at artefakter og medierende prosesser handler om blant annet om makt og autoritet over artefakter. Vi har sett at Afdal hevder at denne makten er blitt betydelig svekket hos presten i løpet av de siste hundre år. På spørsmålet om presten/ansatte oppfordrer til å bruke lysgloben fremgår det i svarene at seks personer mener at dette skjer i liten grad eller noe grad. To personer hevder at det ikke oppfordres til å bruke lysgloben i det hele tatt, mens én person ikke har noe formening til spørsmålet. Under observasjonene, som ble gjort i forbindelse med gudstjenester, var det bare i *Vågsbygd kirke* man oppfordret/opplyste om muligheten for å tenne lys i lysgloben. Dette ble kun gjort den gangen det var nattverd under gudstjenesten. Oppfordringen/opplysningen ble gitt i forkant av nattverdsfeiringen. Under nattverdsfeiringen hadde man bønnevandring, og lysgloben var én av stasjonene under

bønnevandringen. Følgende oppfordring/opplysning (også sitert to ganger ovenfor) ble gitt av presten:

I rommet her kan du få lov til å bevege deg. Du kan tenne et lys ved sidebønnestedene og du kan stanse ved lysgloben og tenne et lys, be en bønn og legge frem for Gud det du har på hjertet.

I følge Afdal er menigheten i konstant bevegelse gjennom medierende aktivitet. Artefakter utvikles og mening og funksjon forandres gjennom bruk. Gjennom analyse kan man undersøke om artefaktbruken er konserverende eller fornyende. Nye aspekter og en ny virkelighet kan åpnes gjennom artefakter. Hva så med undersøkelsene i denne besvarelsen? Til spørsmålet om man opplever lysgloben som konserverende eller fornyende, er svarene delte. Fire hevdet at globen representerer noe fornyende, mens to av de ni opplever at den er konserverende. Én mener at lysgloben er begge deler - både konserverende og fornyende, én mener at den representerte noe nytt da den kom, men at den ikke gjør det nå, mens én person ikke har noe formening til spørsmålet. Det gis svar som: "bruken er fornyende, men troen er den samme", "lærer mer", "utvikler meg", "styrker troen", "ny kanal for bønn", "ved å tenne lyset affirmeres troen", "er med på å bekrefte og fornye troen", "tar vare på min egen identitet, min egen tro. Handlingsmønsteret er fornyende, men det kristne budskapet er det samme", "var noe nytt som kom inn i kirkerommene da de kom, men jeg opplever at lysgloben representerer det samme i dag som da den kom", "representerer ikke noe nytt. Guds lys er det samme, men bønnene er forskjellige", "fornyende for troen ved at jeg blir lettere inni meg og opplever glede. Det blir ikke så trykkende og tungt" og "fornyende. Får bruke tanken litt". Selv om enkelte opplever at troen fornyes, er det ikke grunnlag for videre å hevde at det kristne budskapet endres. Det som det derimot er grunnlag for å hevde, er at troen styrkes ved å ta i bruk lysgloben. Nye aspekter og en ny virkelighet åpnes, noe også Afdal åpner for gjennom bruk av artefakter og medierende aktivitet. Man kan videre si med Afdal at religion ikke bare er i bevegelse, religion beveger også.

Ut fra noen av svarene som gis gjennom intervjuingen, kan man antyde at man gjennom å bruke lysgloben kan gjenopprette tro på livet. Dette er sammenfallende med Afdal, som hevder at man gjennom kunst og symboler nettopp kan gjenopprette tro på livet. Utsagn som kan tas til inntekt for dette er: "(...) jeg blir lettere inni meg og opplever glede", "gir styrke og en slags oppløftende kraft", "gir en god følelse", "gir fred og ro" (nevnes av to personer) og "lettere etterpå".

Ut fra empirien, finner vi lysgloben på alle de tre nivåene som Wartofsky skjelner mellom (se teorikapitlet). Fra å være en primær artefakt på det første nivået, der globen blir tatt i bruk av brukere av den, blir den en sekundær artefakt gjennom bruken og praksisene i menighetene. Ved at lysgloben skaper religiøse forestillingsverdener hos brukerne, er vi på det tredje og tertiære nivået. Empirien gir også grunnlag for å hevde at det gjennom praktisk bruk av lysgloben finner sted medierende prosesser med utvikling og læring. Denne utviklingen og læringen består både av forståelse, opplevelse og handling.

Som vi så i teorikapitlet, pågår det, i følge Danbolt, reformarbeid i kirken hele tiden i den hensikt å gjøre gudstjenesten så tilgjengelig og relevant som mulig og samtidig være tro mot kjernebegreper som koinonia, martyria, diakonia og leiturgia. Begrepene er knyttet til kirkens opprinnelige idégrunnlag. Gjennom bruk av lysglobe har vi sett at begrepene er i bruk.

Gjennom lysgloben får man ta del og gjøre noe aktivt. I kirkens første tid, i de første århundrene, var liturgien, som vi har sett, nettopp i hovedsak noe som folk tok del i. Vi kan dermed si at lysgloben er med på å bringe kirken tilbake til dens første tid.

Vi har sett hvordan lysgloben er i bruk i gudstjenesten i utvalgte menigheter innen *Den norske kirke*. Ut fra empirien har vi sett at bruken i hovedsak skjer på eget initiativ fra gudstjenestedeltakerne. Vi har sett et mangfold av svar i forhold til hvordan brukerne opplever sin egen bruk av globen. Hvis vi skal driste oss til å oppsummere med bare ett ord hvordan brukerne opplever sin egen bruk av globen, vil jeg trekke frem ordet *trosstyrkende*.

LITTERATUR

- Afdal, Geir: *Religion som bevegelse – læring, kunnskap og mediering*. Oslo: Universitetsforlaget, 2013.
- Bibelen: Den hellige skrift: Det gamle og det nye testamentet*, Bibelselskapet, Oslo 2011.
- Danbolt, Lars Johan og Hans Stifoss-Hanssen: *Gråte min sang - minnegudstjenester etter store ulykker og katastrofer*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2007.
- Dnk 1: *Gudstjeneste for Den norske kirke*. Stavanger: Eide Forlag, 2011.
- Dnk 2: *Gudstjenestebok for Den norske kirke*. Oslo: Verbun (Andaktsbokselskapet), 1992.
- Eikeland, Martin: "Flere går i kirken i sør".
www.vl.no/troogkirke/markerte-okning-i-kirkebesok-i-sor/
Publisert 06.03.2012, sitert 01.09.2013.
- Fangen, Katrine, *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget, 2. utgave 2010.
- Grønmo, Sigmund: "Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen" i *Kvalitative metoder i samfunnsforskningen*. Oslo: Universitetsforlaget, 2. utgave 2002.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann: *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2. utgave 2009.
- Mogstad, Sverre Dag: "Fra matavfall til NÅDE - medierende handlinger i søndagsskolen".
I e-post av 07.05.2013 fra forfatter.
- NoS 1985: *Norsk salmebok* (godkjent av kongelig resolusjon av 29 juni 1984 til bruk i menigheter som gjør vedtak om det). Oslo: Verbum (Andaktsbokselskapet) 1985, 3. utgave 1992.
- N13: *Norsk salmebok 2013 - for kirke og hjem* (autorisert til bruk i Den norske kirke av Kirkemøtet i april 2012). Stavanger: Eide Forlag, 2013.
- Olsen, Harald: "Fra lærepreken til lysglobe - ny spiritualitet i statskirkelige menigheter på Sørlandet" i *Mykere Kristendom? - sørlandsreligion i endring*. Bergen: Fagbokforlaget, 2005.
- Säljö, Roger: *Læring og kulturelle redskaper – om læreprosesser og den kollektive hukommelsen*. Oslo: Cappelen, 2006.